

EDEBİYATIMIZDA ESMÂ-İ NEBÎ-PEYGAMBERİMİZ (S.A.V.)'İN İSİMLERİ- VE ESMÂ-İ NEBÎ METİNLERİ*

Bekir BELENKUYU**

ÖZET

Bu çalışmada klâsik metinlerde Esmâ-i Nebî adı verilen türün ne olduğu üzerinde durulmuştur. Başlangıçta verilen isim, müsemma, sıfat gibi temel kavramlarla ilgili sunulan genel bilgilerin ardından Esmâ-i Nebî'nin sayısı üzerindeki rivayetlere yer verilmiştir. Bu rivayetlerin ardından Esmâ-i Nebî olarak kullanılan isim ve sıfatlar değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. İsim, sıfat ve künye olarak kullanılan Esmâ-i Nebîlerin temel kaynakları sıralanmıştır. Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere diğer kutsal kitaplardan tespit edilen Hz. Muhammed(sav)'in isim ve sıfatları listeler halinde sıralanmıştır. Bu isim ve sıfatların çeşitlenerek ve çoğalarak diğer metinlerde de nasıl kullanıldığı üzerinde durulmuş, daha önce yapılan çalışmalarda tespit edilen isim ve sıfatların genel bir tasnifi yapılmaya çalışılmıştır. Esmâ-i Nebî'den bazılarının belirli bir tasnife göre sıralanmasından sonra, Esmâ-i Nebî türünde yazılmış, tespit edilebilen mensur ve manzum eserler kısaca tanıtılmıştır. Bu eserlerin kimler tarafından yazıldığı, eserlerin kısaca içerikleri ve esere ulaşılacak kütüphanelerin tespiti yapılarak araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Esmâ-i Nebî türünün edebiyatımızdaki izdüşümleri eserler aracılığıyla ortaya koyulmaya çalışılmış ve Hz. Muhammed(sav)'in çevresinde oluşturulmuş edebî bir türün genel çerçevesi çizilmiştir. Esmâ-i Nebî'nin geçtiği müstakil veya bir bölüm hâlinde kaleme alınmış manzum eserlerden de örnekler verilmiştir. Bu örneklerden müstakil olan eserlerin yanında muhtelif şiirlerde geçen Esmâ-i Nebîler mümkün olduğunca gösterilmeye çalışılmıştır. Genel olarak Esmâ-i Nebî'nin edebî ve dinî metinlerde ne kadar yaygın kullanıldığı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Esmâ-i Nebî, Esmâü'l-Hüsna, isim, sıfat, künye, manzum, mensur.

---

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: bekirbelenkuyu@gmail.com

THE NAMES OF THE PROPHET (HZ. MUHAMMED (S.A.V)) IN TURKISH LITERATURE AND THE SCRIPTS OF THE NAMES

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction and the Aim of the Study

This paper aims to explain a special kind of literary work called Esmâ-i Nebî-The Names of the Prophet (Hz.Muhammed(sav)) in classical scripts. After giving brief information about basic concepts like names, denominations and attributes, the reports about the number of Esmâ-i Nebî-The Names of the Prophet are introduced. Giving the reports, names and attributes that are used as the Names of the Prophet are examined. The basic sources of Esmâ-i Nebî-The Names of the Prophet which are used as names, attributes and kunya(name tag) are listed. It is emphasized on how these names and adjectives are used in various kinds of scripts by becoming diversified and reproduced, and it is tried to make a general classification of the names and attributes that are identified from the previous studies. After ordering Esmâ-i Nebî-The Names of the Prophet according to a certain classification, the two literary types, namely, prose and poetry which are identified to have been written in the form of Esmâ-i Nebî-The Names of the Prophet are introduced.

Study Method

Study design of this research is document analysis. Within this design, firstly by using the keywords “*Esmâ-i Nebî, İsim, Esmâ, Sifat, Nebî, Künnye*”, the literary works that will be used in the study are found on online database called yazmalar.gov.tr and some published books about *Esmâ-i Nebî* is also used.

Findings and Discussion

By identifying the authors, short descriptions of the works and the libraries in which these works are available, this information is presented. The projection of the literary work, Esmâ-i Nebî-The Names of the Prophet, is tried to be revealed with the works; and a general framework of a literary kind which is formed in the circle of Hz. Muhammed(sav) is tried to be built. Some additional examples from the poetry which is written either separately or as a chapter in a work and which includes Esmâ-i Nebî-The Names of the Prophet are given. Esmâ-i Nebî-The Names of the Prophet that are found in the various poems besides the separate works from these examples are tried to be presented as many as possible.

Generally, how frequently Esmâ-i Nebî-The Names of the Prophet are used in literary and religious scripts is emphasized. In addition to all the findings, it can be commented that Esmâ-i Nebî is a broad literary type on the contrary to the general view and it could be found in so many texts.

Conclusions and Suggestions

Dependance and affection to Seyyidü'l-Kevneyn (s.a.v.) who is the most superior servant in the creatures of Cenâb-ı Hakk is necessary for strong faith in Islam. It is confirmed in the verses of Kor'an-ı Kerim that happiness of both finite world and hereafter is dependant on this fact. Muslims that are concious of this necessity put into words their dependance and affection to Resûl-i Müctebâ(a.s.m.). The most apparent epiphany of this situation can be seen primarily in “Nâ't” that

is a separate field of study in Turkish Literature per se, besides in all kinds of written scripts.

In this article about Esmâ-i Nebî on which there are not adequate studies, to make a comprehensive evaluation of the topic that is dealt with only limited aspects in the literature it is necessary to make an overall investigation of Esmâ-i Nebî by integrating all samples of Turkish poems and prose besides the literary works of Islamic civilization. Publication of the separate poems and proses about the subject and preparing an encyclopaedic dictionary that is comprised of scripts including all the names will illuminate the subject more clearly.

Key Words: Esmâ-i Nebî-The Names of the Prophet, Esmâü'l-Hüsnâ-Divine Names, name, attributes, kunya(a person's vital statistics), poem, prose.

1. Giriş: İsim, Müsemma, Sıfat ve Esmâ-i Nebî

İsim, herhangi bir mâna için konulmuş bir lafız; bir kavramı zihne taşıyan söz, fiil veya nitelik türünde semboller (Çelebi, 1998, s.105) olarak karşımıza çıkar. Ancak bu semboller yalnız işaret ve lafız boyutunda kalmazlar, o lafızla müsemma(=isimlenmiş) olan, görünen âlemdeki nesne veya kişilerin bizzat kendisi hükmünde olurlar. İsimler, bu noktadan bakıldığında soyut ve somut âlemler arasındaki bağlantıyı kuran önemli anahtarlar olarak ele alınabilir.¹ Aslında lafızların delâleti, hariçte olan varlıkların tam mânasıyla kendisi değil onların zihindeki sûretleri olan mânalarıdır (Çelebi, 1998, s.105).

İsim kutsalla irtibatın araçlarından birisidir (Çelik, 2006, s.46) ve bu irtibatın sağlıklı bir şekilde kurulabilmesi için insanın vaziyetine en uygun ismi bulması (Yurdagür, 1984, s.48-50) hayati bir gerekliliktir. Çünkü insanın hissettiğini düşünebilmesi, düşündüğünü anlatabilmesi ağızından çıkan lafızlara, isimlere bağlıdır.

Bu işleyişin tam tersi olarak ismin önemli bir telkin gücü de bulunmaktadır. İsmi telkin gücünü kavramak için bir peygamberin yahut da iyilikleriyle tanınarak topluma mal olmuş salih bir zatın adını taşıyan bir kişinin ismini zikrettikçe o peygamberi veya zatı hatırlatarak yaptığı müsbet çağrışımları dikkate almak yeterlidir (Ağırman, 1998, s.126).

Dilde kullandığımız kelimelere baktığımızda, isimlerin aynı zamanda temsil ettikleri mefhumun özelliklerini de yansıttığını görürüz. Hatta bir insanın ismi, onun özüne ilişkin bir nitelik olarak da görülmektedir (Çelik, 2005, s.19). Bu yönüyle Kelâm ilminde de tartışılıp bazı âlimler tarafından belirtildiği gibi isimlerin aynı zamanda sıfat olduğu da söylenebilir.² Bu durum Esmâü'l-Hüsnâ ve Esmâü'n-Nebî gibi isimlerde açıkça görülebilmektedir. Allah'ın isimlerine bakıldığı zaman vasıf anlamının gözetildiği sıfatlar karşımıza çıkar. Ancak bu sıfatlarla Allah o derece vasıflanmıştır ki bu sıfatlar isim derecesine çıkmışlardır (Yıldırım, 1987, s.51). Aynı şekilde *Resûl-i Ekrem*(s.a.v.)'in isimleri de sıfat görevli kelimelerdir. Yine bunlar *Fahr-i Kâinât*(s.a.v.) ile o derece özdeşleşmiştir ki bu sıfatlar bizzat *Seyyidü'l-Mürselîn*(s.a.v.)'in isimleri hâline gelmiştir (Certel, 2004, s. 248).

¹ İsimlerin soyut ve somut arasındaki bağlantıyı kurmasıyla ilgili olarak bkz.: Şaban Ali DÜZGÜN. "İsimlerden Kelimelere: Adem'den İbrahim'e İnsan Zihninin Tekâmülü", **Kelam Araştırmaları**, Cilt: 9, Sayı: I, Yıl: 2006, s. 1-6.

² Sıfat ve isim arasındaki ilişki için bkz.: H. Hüseyin TUNÇBİLEK. "İlahi Sıfatların İsbatı Sayısı Kısımları ve İsim-Sıfat İlişkisi", **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Yıl: 11, Sayı: 15, Ocak-Haziran 2006, s. 5-28

* Metin boyunca anlatılan konuyla bağlantılı olarak kullanılmaya çalışılan farklı Esmâ-i Nebî'ler *italik* harflerle yazılmıştır.

İsim ve müsemma(=isimlenmiş) arasındaki bu sıkı bağlantı, isimlerin insan yaşamı üzerindeki tesirini bir kat daha arttırmıştır.³ Bu sıkı bağlantının neticesi olarak, insanın isimler üzerindeki fikrî çalışmaları özellikle Allah'ın güzel isimleri olan Esmâü'l-Hüsnâ ve *İmâmü'l-Enbiyâ*(s.a.v.)'in ism-i şerîfleri olan Esmâ-i Nebî üzerinde yoğunlaşmıştır. Cenab-ı Hakk'ın kendi isimleriyle kendisine dua edilmesini buyurduğu ayetin⁴ ve *Kân-ı Şefâat*(s.a.v.)'in salâvat hakkında belirttiği Hadîs-i Şeriflerin⁵ etkisiyle bu isimler ticaretten edebiyata kadar hayatın her alanında bir şekilde yer almıştır.

Hayatın bizzat içindeki bu isimleri şair ve yazarlar da hem edebî bir dille anlatarak insanlar arasında yaymak, hem de kendilerine bu isimlerle şefaât talebinde* bulunmak için eserlerinde işlemişlerdir. Cenab-ı Hakk'ın isimlerinin topluca verildiği Esmâü'l-Hüsnâ ile ilgili manzum⁶ ve mensur eserler gibi *Ahmed-i Muhtâr*(s.a.v.)'in de isim, sıfat, künye ve lakapları birçok manzum ve mensur esere konu olmuştur.

Bu yazıda kültür ve edebiyatımızda Esmâü'n-Nebî veya Esmâ-i Nebî olarak adlandırılan, *Resûlü's-Sakaleyn*(s.a.v.)'in isimlerinin sayısı, bu isimlerin neler olduğu, nasıl işlendiği ve bu isimlerin edebiyatımızda işlendiği eserlerin genel bir tespiti yapılmaya çalışılmıştır.**

2. Esmâ-i Nebî'nin Sayısı

Esmâ-i Nebî'nin sayısı ile ilgili çok farklı sayıda rivayet bulunmaktadır. Bunun sebebi yukarıda belirtmiş olduğumuz sıfat görevli kelimelerin de isim olarak sayılmasıdır. Bu kadar farklı rivayetin bulunması durumun bulanık ve karmaşık oluşunun değil, aksine *Fahr-i Âlem*(s.a.v.)'in anlatılmasında müelliflerin ne kadar geniş bir kelime dünyasına sahip olduklarının delilidir. Kur'ân-ı Kerîm ve Hadîs-i Şeriflerde geçen Esmâ-i Nebî sayısı sınırlı olsa da, bu isimlerden türetilmiş sıfat mahiyetindeki kelimeler, her gönül ve kalem ehlinin çok çeşitli olan duygularının tezahüründe birer anahtar hükmüne geçmiştir.

Esmâ-i Nebî ve sayıları hakkında İslâmiyetin ilk asırlarından itibaren Kur'ân-ı Kerîm ve Hadîs-i Şerifleri temel alarak tabakat ve teracim eserlerinde çeşitli bilgiler verilmiştir. Bu kitaplardan *Celâleddin Suyûtî*'nin *er-Riyâdu'l-Enika fi Şerhi Esmâi Hayri'l-Halika* isimli eserinde *Sebeb-i Benî Âdem*(s.a.v.)'in açık bir ismi olarak Kur'ân'da 79, türemiş olarak da 44 ismi bulunduğu belirtilir. Hadîslerde ve semâvî kitaplarda 235 isminin olduğu künye olarak da 4 künyesinin bulunduğu belirtilir (Budak, 2010, s.31).

Bizzat Efsahü'l-Fusahâ(s.a.v.) bir Hadîs-i Şeriflerinde kendisinin 5(bir rivayete göre de 6) isminin bulunduğunu söylemiştir. Ancak bu, bütün isimlerinin bundan ibaret olduğu anlamına gelmez (Tergip, 2010, s.395). *Kastallânî*'nin *Mevâhibü'l-Ledünniye* adlı eserini *Meâlimü'l-Yakîn* adıyla tercüme eden 16. asrın meşhur şâiri *Bâkî(1526-1600)*'nin eserinde Peygamberimiz'in isimlerinin sayısı 536, künyelerinin sayısı 4'tür (Tergip, 2010, s.397-401).

³ Bkz. Metin YURDAGÜR. *a.g.m.*, Sayfa 43-50.

⁴ “En güzel isimler (el-esmâü'l-hüsnâ) Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin. Onun isimleri hakkında eğri yola gidenleri bırakın. Onlar yapmakta olduklarının cezasına çarptırılacaklardır.” A'raf, 180.

⁵ Salâvat ile ilgili bilgi için bkz.: Hakan YEKBAŞ. “Mehmed Fevzi Efendi'nin Mevlit Okumanın ve Dinlemenin Câiz Olduğuna Dair Risalesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı: 1, Yıl: 2010, s. 371-398.

* Bu talep “şefaât-nâme” adı altında başlıbaşına bir edebî tür olarak şairler tarafından ele alınmıştır. Şefaât-nâme hakkında bkz. Şahin KÖKTÜRK, “Şefaât-name ve Pir Muhammed'in Şefaâtnamesi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 9/6, Spring 2014, s. 761-771.

⁶ Bkz. Halil İbrahim ŞENER, *Türk Edebiyatında Manzum Esmâ-i Hüsnâlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1985.; Ağâh Sırtı LEVEND. “Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri”, Ankara, 1973, s. 35-80.

** Esmâ-i Nebî haricindeki diğer dinî türlerin ve tarzların tam bir listesi için bkz. Sedat KARDAŞ, “Edebî Tür ve Tarz Açısından Tevbe-nâmeler ve Lebîb Divanı'nda Yer Alan Tevbe-nâme Örneği Üzerine Değerlendirmeler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 8/13, Fall 2013, s. 1178.

Mefhar-i Âlem(s.a.v.)'in isimleriyle ilgili temelde Arapça eserleri almakla birlikte Türk edebiyatından örnekleri de sunduğu eserinde Ali Budak farklı eserlerden toplam 717 isim, 4 künyeyi kitabında belirtmiştir (Budak, 2010, s.139-174).

Hayru'l-Mürselîn(s.a.v.)'in isimlerini ele alan eserlerden en çok şöhret bulanı Şazeliye tarikatının Cezûliye kolunun kurucusu Süleyman Cezûlî(ö. 870/1465-6)'ye ait *Delâilü'l-Hayrat ve şevâriku'l-envâr fi zikri's-salât ale'n-nebîyyi'l-muhtâr* adlı salâvat kitabıdır (İlhan, 2010, s.16). Bu eser on altıncı asırda Kara Dâvud İzmitî tarafından “*Tevfikü Muvakkıfu'l-Hayrât Li-Neyli'l-Berekât Fî-Hidmeti Menbai's-Saâdet*” adıyla Türkçe olarak şerh edilmiş ve halk arasında Delâil-i Hayrat Şerhi veya Kara Dâvut adıyla şöhret bulmuştur.⁷ Eserde *Şehâb-ı Rahmet*(s.a.v.)'in 201 ismi ele alınmıştır (Yeniterzi, 1992, s.89). Kendinden sonraki dönemde şairler için Delâil-i Hayrat'taki isimler Esmâ-i Nebî manzumelerinin temelini teşkil etmiştir. Özellikle günümüzde *Ser-çeşme-i Kerem*(s.a.v.)'in isimlerini ele alan mensur eserlerde de isimlerin kaynağı olarak Delâil-i Hayrat'ın alındığını görmekteyiz⁸.

Bütün bunların yanında gerek dinî gerek edebî metinlerde *Şâh-ı Rûsûl*(s.a.v.)'e işaret eden tabir ve terkiplerin de birer isim olarak kullanıldığını söyleyebiliriz (Yeniterzi, 1992, s.91). Bu tespitten yola çıkıldığında *Şems-i Ezel*(s.a.v.)'in isimlerinin farklı rivayetlerde geçtiği gibi 1000⁹, hatta 2020 (Yeniterzi, 1992, s.89) sayısına ulaşmasının meseleyi sahil bir zeminden uzaklaştırmadığı sonucuna ulaşılabilir.

3. Esmâ-i Nebî Olarak Kullanılan İsim, Sıfat ve Künyeler

Sultân-ı Enbiyâ(a.s.m.)'in isimlerinin genellikle toplu bir liste hâlinde verildiğini görmekteyiz. Özellikle mensur eserlerde yapılan tasnifler yalnızca alfabetik sıraya göre yapılmaktadır. Bütün bu isimlerin hepsinin belirli bir tasnife göre verilmesinin güç olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekir. Bazı isimlerin birkaç başlık altına giriyor olması bu tasnifin hassas bir şekilde yapılmasının en büyük engelidir. Yine de *Habîb-i Kibriyâ*(a.s.m.)'in isimlerini şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

3.1. Habîbullâh(a.s.m.)'in Kur'ân-ı Kerîm'deki İsim ve Sıfatları(Budak, 2010, s.32-68; Yeniterzi, 1993, s.90):

Kur'ân-ı Kerîm'de *Mahbûb-ı Hüdâ*(a.s.m.)'ya doğrudan veya gıyaben farklı isimlerle hitap edildiği gibi, müfessirler ve diğer âlimler eserlerinde Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı hitapların bizzat *Sâhibü'l-Hâtem*(s.a.v.)'e işaret eder bir şekilde kullanıldığını belirtmişlerdir. Bu isimleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Abdullah: Allah'ın kulu.

Mübelliğ: Tebliğ eden, bildiren.

Afüvv: Affedici, müsamahalı.

Mübeşşir: Müjdeleyen.

Ahmed: Çok hamdedici.

Müctebâ: Allah'ın seçtiği.

Alîm/ İlm: En kâmil mânada idrâk edici.

Müddessir: Örtüsüne bürünmüş.

Azîm: Çok yüce.

Müheymin: Koruyucu, gözetici.

⁷ Delâilü'l-Hayrâtla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman ULUDAĞ. “Delâilü'l-Hayrât”. TDVİA, Cilt: 9, İstanbul, 1994, s. 113-114.

⁸ Bu isimlerin neler olduğuna dair bkz.: Ali BUDAK. a.g.e., s. 105-115.; Özkan ÖZE. *Esmâ-i Nebî Peygamberimizin Güzel İsimleri*, İstanbul, 2008, s. 159-166.

⁹ İMAM MÜSLİM. *Sahîh-i Müslim Terceme ve Şerhi*, İstanbul, 1983, C. 10, s. 141. (aktaran) Mehmet Nezir GÜL. *Esmâü'n-Nebî Resulullah'ın (a.s.m.) İsimleri*, İstanbul, 2008.; Ayhan TERGİP. a.g.t., s. 396.

Azîz: Çok izzetli.
Münzir: Uyarıcı, kötülüklerden sakındıran.
Beşîr: Müjdeleyici.
Müzekkîr: Zikreden.
Bürhân: Apaçık delil.
Müzzemmil: Elbisesine bürünen.
Cebbar: Allah için cihad eden, ıslah edici.
Nâs: İnsanlar.
Dâî: Allah tarafından gönderilen.
Nebî: Peygamber.
Emîn: Güvenilir.
Nebiyü'l-Merhamet: Merhamet Peygamberi.
Evvel ve Âhir: Her şeyden önce gelip nebîlerin sonuncusu olan.
Nebiyü'l-Ümmî: Ümmî peygamber.
Nebiyü'r-Rahme: Rahmet peygamberi.
Fâtîh: Hükmeden, Hak yolunda muvaffak.
Necm: Yıldız.
Fecr: Sabah aydınlığı.
Nezîr: Uyarıcı, ikaz edici.
Habîr: Allah'ın bildirmesiyle bilici.
Ni'metullâh: Allah'ın nimeti.
Hâdî: Hidâyete ileten.
Nûr: Aydınlatıcı.
Hakku'l-Mübîn: Doğruluğu kesin olan.
Rahîm: Merhametli.
Hâ-Mîm¹⁰: Kur'ân rumuzlarının hakikati.
Rasûl/ Rasûlullâh: Peygamber.
Hanîf: Doğru olana yönelmiş.
Rasûlu'r-Rahme: Rahmet peygamberi.
Hâtem: Mühür.
Raûf: Kötülükleri defeden.
Hâtîm: Kalplerin manevi fatihi.
Sırâtu'l-Müstakîm: Dosdoğru yol.
Kadem-u Sıdk: Sadakat makamı.
Sirâc: Işık saçan kandil.
Kaviyy: Allah'ın izniyle güçlükleri yenen.
Şehîd: Bilen ve adâletli olan.
Kerîm: Cömert.
Şems: Güneş.
Muhammed: Çokça övülmüş.
Tâhâ: Tâhir, temiz.
Mukaddes: Her türlü kötülükten uzak.
Tâhir: Temiz olan.
Mustafâ: Allah'ın seçtiği.
Urvetü'l-Vüskâ: Çok sağlam kulp.
Mutahhar: Temizlenmiş.
Veliyy/ Mevlâ: Dost, kollayıcı.
Mü'min: Allah'a inanan; güvenilir.
Yâsîn: Ey adam, Yâ Seyyid!

¹⁰Bu isim için bkz.: Emine YENİTERZİ. **Divan Şiirinde Na't 1-2**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1989, s. 294.

3.2. Rasûlullâh(s.a.v.)'in Hadîs-i Şerîflerde Belirtilen İsim ve Sıfatları (Budak, 2010, s.73-82; Yeniterzi, 1993, s.90):

Fasîhü'l-Lisân(a.s.m.)'in isimleriyle ilgili bizzat zikrettiği hadîslerinin¹¹ yanında, başka Hâdis-i Şerîflerde de geçen isimlerinin listesini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ahmed:** Çok övülmüş.
Müşeffâ: Şefaati makbul olan.
Ahyed: Ümmeti cehennemden koruyan.
Nakîb: Koruyucu.
Âkîb: En son gelen.
Nâşir: Yayan, neşreden.
Nebiyü'l-Melâhim: Savaşların peygamberi.
Atûf: Şefkati çok.
Dahhâk/ Dahûk: Şecet sahibi, kahraman.
Nebiyü'l-Melhame: Savaş peygamberi.
Emîn: Güvenilir.
Nebiyü'r-Rahme: Rahmet peygamberi.
Habîbullâh: Allah'ın sevdiği.
Nebiyü't-Tevbe: Tevbe peygamberi.
Hâmid: Dâima hamd edici.
Râkîbü'l-Burâk: Burak'a binmiş.
Hâşir: Toplayan
Rüknü'l-Mütevâzûn: Alçak gönüllülerin en büyüğü.
Kusem: Veren, hayırları toplayan.
Îmâmül'l-Muttakîn: Günahtan sakınanların reisi.
Seyyid-i Veled-i Âdem: Âdemoğlunun efendisi.
Kâidü'l-Gurri'l-Muhaccelîn: Hidayette insanların işlerini idare edici.
Sâbık: Öncü, her şeyin başı.
Sâhibü'l-Hâtem: Mühür sâhibi.
Mâhî: Küfrü mahveden.
Sâhibü'l-Miğfer: Miğfer sahibi.
Mahmûd: En çok övülen.
Seyyidü'l-Mürselîn: Resullerin efendisi.
Medenî: Medineli.
Şâfi': Şifa veren.
Mekîn: Allah katında derecesi yüksek olan.
Şefî': Şefaet eden.
Mekkî: Mekkeli.
Şekûr/ Şekkâr: Çokça şükreden, şâkir.
Mukaffî/Mukaffâ: Sonradan gelen.
Yâsîn: Ey adam, Yâ Seyyid!
Mukteffî: Nebilerin sonuncusu.
Zâhir: Görünen.

3.3. Kur'ân'dan Önceki Kutsal Kitaplarda *Sirâcü'l-Münîr*(s.a.v.)'in İsim ve Sıfatları (Budak, 2010, s.85-93; Yeniterzi, 1993, s.90;):

Sâhibü'l-Bürhân(a.s.m.)'dan önceki peygamberlere gönderilen kitap ve sayfalarda *Nebiyü'l-Ümmî*(s.a.v.)'nin isimleri bazen açık, bazen sıfatlar suretinde remzen belirtilmiştir. Bu

¹¹ Bu konuyla ilgili Hadîsler için bkz.: Ayhan TERGİP. **a.g.t.**, s. 395.; Ali BUDAK. **a.g.e.**, s. 71-72.

kitaplarda geçen isimler gerek dinî, gerek edebî metinlerde sıklıkla kullanılmıştır. Bu isimleri şu şekilde tasnif edebiliriz:

3.3.1. Tevrat'ta;

Ahyed/ Uhîd: Dünyada hidayet edip ahirette ateşten koruyan.

Midmid/ Mîzmîz: Güzel kokulu.

Muhtâr: Seçilmiş.

Barnaşa: İnsanoğlu.

Mütevekkil: Allah'a tam güvenen.

Bidbid: Peygamberimiz'in Tevrat'taki ismi.

Şilo/ Şilya: Resul.

Dahûk: Şeceat sahibi, kahraman; güleç yüzlü.

3.3.2. Zebûr'da;

Cebbar: Allah yolunda cihad eden, ıslah edici.

Kayyim: Ayakta tutan.

Hâthât: Peygamberimiz'in Zebûr'daki ismi.

İklîl: Tâc.

Himyâtâ/ Hamyâtâ/ Himtâyâ: Mekke'yi koruyan.

Mûzmûz: Güzel kokulu.

Mukîmü's-Sünne: Sünneti ayakta tutan.

Nûrâ: Aydınlık.

3.3.3. İncil'de; Ahmed: Çok övülmüş.

Rûhu'l-Hak: Temiz ruh.

Baraklit: Hak ile bâtlı ayırıcı.

Rûhu'l-Kuds: Temiz ruh.

Faraklit: Hak ile bâtlı ayırıcı.

Sâhibü'l-Hirâve: Âsâ sahibi.

Hanbatâ/ Habantî: Hak ile bâtlı ayıran.

Sâhibü'l-Kadîb: Kılıç sahibi.

Hûrâ: Efendimiz'in İncil'deki ismi.

Sâhibü'n-Na'leyn: İki ayakkabı sahibi.

Münhaminnâ/ Mawhamana: Teselli edici.

Munhaminnâ: Muhammed.

3.3.4. Diğer suhuflarda; Ecîr: Ateşten koruyan.

Mâzmâz/ Madmad (Efendi, 2005, s.87): Çok güzel kokulu.

Ehûnah: Kadîm eserlerdeki adı.

Müşeffih: Hamd, övgü.

Hâtem: Nebilerin süsü.

Tâbtâb: Güzel, hoş.

3.4. Habîbü'r-Rahmân(a.s.m.)'ın Esmâü'l-Hüsna İle Ortak Olan İsimleri (Yeniterzi, 1992, s.90):

Âyîne-i Ezel(s.a.v.)'in Kur'ân-ı Kerîm'de ve diğer dinî metinlerde geçen isimlerinden Esmâü'l-Hüsna ile ortak olanları vardır. Ancak bu isimlerin anlamlarında Cenâb-ı Hak'a ve *Abdü'l-Hamîd*(s.a.v.)'e göre farklı mânâlar bulunmaktadır. Örneğin **Şehîd** ismi *A'lemü'l-Halk*(a.s.m.) için "Bilen ve adâletli olan" anlamına gelirken, Cenâb-ı Hak için "Kendisinden hiçbir şeyin gizli ve uzak kalamadığı" anlamına gelir. *Abdü'l-Hâlık*(a.s.m.)'in isimlerini değerlendirirken

bu ayrıma dikkat etmek gerekir.¹² Bu küçük ama önemli olan ayrıntıdan sonra *Mukîmü's-Sünnet*(s.a.v.)'in Esmâü'l-Hüsna ile ortak olan isimlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Afüvv:** Çok affedici.
Mü'min: Allah'ı tasdik eden; emin olan.
Âhir: Son gönderilen peygamber.
Mübeşşir: Müjdeleyen.
Alîm: Bilen.
Mübîn: Peygamberliği apaçık olan.
Azîm: Yüce.
Müheymin: Vahyi tasdik edip gözeten.
Azîz: İzzet sahibi.
Nûr: Mü'minleri aydınlatan.
Berr: Allah'a ileri derecede itaat eden.
Rahîm: Merhametli olan.
Cebbar: Başa kakmadan ümmeti ıslah eden.
Rakîb: Koruyan, bilen.
Celîl: Büyük.
Raûf: Şefkat ve merhamet eden.
Ekrem: İnsanların en cömerti.
Reşîd: İstikametli.
Evvel: İlk yaratılan.
Sabûr: Çok sabredici.
Fettâh: Yardım eden, fetihlere vesile.
Sâdık: Dosdoğru olan.
Habîr: Ümmetine haber veren.
Selâm: Ayıplardan korunmuş.
Hâdî: Hayrı, doğruluğu ispatlayan.
Semî': Duyuları keskin.
Hâk: Sabit, doğruluğu kesin.
Şâhid: Gören.
Hamîd: Öven ve övülen.
Şâri': Açıklayan, hüküm koyan.
Hâmid: Şükreden, hamdeden.
Şehîd: Bilen ve adâletli olan.
Kavî: Kuvvetli.
Şekûr: Rabbine hamdeden.
Kerîm: Cömert.
Velî/ Mevlâ: Yardımcı; Allah için seven.
Kuddûs: Takdis edilmiş.
Yâsîn: Ey adam, Yâ Seyyid!
Mahmûd: Övülen.
Zû-kuvve: Kuvvet sahibi.
Mecîd: Kadri yüce.

3.5. Yalnızca *Dürr-i Yektâ*(a.s.m.)'ya Has Olan İsim ve Sıfatlar:

Dinî ve edebî metinlerde *Mürşid-i Âzam*(a.s.m.)'in diğer peygamberlerle veya din büyükleriyle ortak olan isimleri bulunmaktadır. *Nebîyyu'l-lâh*, *Halîlu'l-lâh*, *Kelîmu'l-lâh* gibi

¹² Bu meseleyle ilgili geniş bilgi için bkz.: Ali BUDAK. a.g.e., s. 27-31.

başka peygamberler için kullanılan isimlerle, *Murtazâ* ve *Müctebâ*, *Hüccetü'l-İslâm* gibi isim ve ünvanlar *Muhammed Mustafâ*(s.a.v.) için de kullanılabilirdiği gibi şimdiki sıralayacağımız isim ve sıfatlar yalnız *Nebiyü'r-Rahmet*(s.a.v.)'e has olarak kullanılmaktadır. *Bahr-ı Kerem*(s.a.v.)'in isimlerinin edebî ve dinî metinlerde burada saydıklarımızdan çok daha fazla olduğunu da belirtmemiz gerekir¹³:

A'lemü'l-Halk: Yaratılmışların en bilgini.
Meh-i Burc-ı Fezâyil: Fazilet burcunun ayı.
Âfitâb-ı Evc-i Dîn: Dinin en yüksek güneşi.
Melce-i Âsî: İsyân edenlerin ıslah makamı.
Ahmed-i Muhtar: Seçilmiş olan.
Menba-ı Âb-ı Hayât: Ölümsüzlük suyunun kaynağı.
Âyîne-i Ezel: Ezelî ayna.
Bahr-ı Kerem: Cömertlik denizi.
Mir'at-ı Hüdâ: Hakk'ın aynası.
Bâis-i Hilkat-i Kâinât: Kâinatın yaratılış sebebi.
Muhammedü'l-Emîn: Güvenilir Muhammed(s.a.v.)
Bedr-i Dücâ: Karanlığı gideren ay.
Muîn-i Beşer: İnsanlığın yardımcısı.
Cevher-i Zât: Yaratılışın cevheri.
Mürşid-i A'zâm: En büyük irşad edici.
Dürr-i Beyzâ: En beyaz inci.
Neyyir-i A'zâm: En yüce aydınlık; güneş.
Dürr-i İstifâ: Seçilmiş inci.
Nizâmü'l-Âlemîn: Âlemlerin düzeni.
Dürr-i Yektâ: Eşsiz inci.
Nûr-ı Âlem: Âlemin nuru.
Dürr-i Yefîm: Yetim, eşsiz inci.
Resûlu's-Sakaleyn: İnsan ve cinlerin peygamberi.
Emlâhü'l-Arap: Arapların en güzeli.
Fahr-i Âdem: İnsanlığın övüncü.
Rûh-ı A'zâm: En yüce ruh.
Fahr-i Kâinât: Kâinatın övüncü.
Sadr-ı Bedr-i Kâinât: Kâinatın sinesindeki ay.
Hayru'l-Beşer: İnsanların en hayırlısı.
Şehâb-ı Rahmet: Rahmet bulutu.
Habîb-i Kibriyâ: Zatı yüce olan Allah'ın habibi.
Ser-çeşme-i Kerem: Cömertlik çeşmesinin başı.
Hayru'l-Mürselîn: Peygamberlerin en hayırlısı.
Serv-i Bostân-ı Dîn: Din bahçesinin selvisi.
Seyyidü'l-Mürselîn: Peygamberlerin reisi.
Hayru'l-Verâ: Yaratılmışların en hayırlısı.
Seyyidü's-Sâdât: Seyyitlerin reisi.
İmâmü'l-Enbiyâ: Peygamberlerin reisi.
Sultân-ı Enbiyâ: Peygamberler sultanı.
Kân-ı Şefâat: Şefaât kaynağı.
Şahensâh-ı Asfiyâ: Asfiyaların şahı.
Mahbûb-ı Hak: Hakk'ın habibi.
Şâh-ı Rüsûl: Peygamberler sultanı.
Mahbûb-ı Hüdâ: Allah'ın habibi.

¹³ Bkz.: Mehmet Nezir GÜL. a.g.e., s. 72-77.; Emine YENİTERZİ. a.g.b., s. 91.

Şems-i Kevneyn: İki cihanın güneşi.
Mâh-ı Münîr: Parlak ay.
Şems-i Sübhân: Hakk'ın güneşi.
Mefhar-i Âlem: Âlemin övünç vesilesi.
Tabîb-i Marîz-i İsyân: İsyân hastalarının doktoru.
Ukde-Güşâ: Dügümleri çözen.

3.6. Nizâmü'l-Âlemîn(s.a.v.)'in Farklı Tabaka ve Âlemlerdeki İsimleri:

Peygamberimiz'in isimlerinden bahseden hemen her kitapta, *Rûh-ı Seyyidü'l-Enâm*(a.s.m.)'in farklı âlemlerde farklı isimlerle anıldığına dair rivayetler bulunmaktadır (Tergip, 2010, s.417-418; Budak, 2010, s.182; Yeniterzi, 1993, s.92; Yeniterzi, 1989, s.272-273). Bu rivayetlere göre *Âmiru'n-Nâhî*(s.a.v.) farklı âlemlerde şu isimlerle anılmaktadır:

Abdü'l-Kerîm: Cennet ehli katında.
Abdü'l-Kâdir: Karalarda.
Abdü'l-Cebbâr: Cehennem ehli katında.
Abdü'l-Müheymin: Denizlerde.
Abdü'l-Hamîd: Arş ehli katında.
Abdü'l-Kuddûs: Balıklar katında.
Abdü'l-Mecîd: Diğer melekler katında.
Abdü'l-Mugîs: Haşerat katında.
Abdü'l-Vehhâb: Nebiler katında.
Abdü'r-Rezzak: Vahşiler katında.
Abdü'l-Kahhar: Şeytanlar katında.
Abdü's-Selâm: Yırtıcı hayvanlar katında.
Abdü'r-Rahîm: Cinler katında.
Abdü'l-Mü'min: Hayvanlar indinde.
Abdü'l-Hâlık: Dağlar katında.
Abdü'l-Gaffar: Kuşlar indinde.

3.7. Ebu'l-Erâmil(s.a.v.)'in Künyeleri:

Kaynaklarda belirtildiğine göre *Râkibü'n-Necîb*(s.a.v.)'in 4 tane künyesi bulunmaktadır. *Ebu'l-Mü'minîn*(s.a.v.)'in künyeleriyle ilgili şöyle bir hususiyet bulunmaktadır. *Sâhibü'l-Beyân*(a.s.m.) kendi isimlerinin verilmesi konusunda bir sınırlandırmada bulunmamasına rağmen künyeleriyle künyelenilmemesi hususunda insanları uyarmıştır¹⁴. *Urvetü'l-Vüskâ*(a.s.m.)'in künyeleri şunlardır:

Ebû İbrâhim: İbrahim'in babası.
Ebu'l-Kâsım: Kâsım'ın babası.
Ebu'l-Erâmil: Kimsesizlerin sahibi.
Ebu'l-Mü'minîn: Mü'minlerin sahibi.

Buraya kadar görüldüğü gibi *Halîlü'r-Rahmân*(a.s.m.)'in her biri başka bir ruh hâline hitap eden yüzlerce hatta binlerce ismi bulunmaktadır. *Fâtihü'l-Künûz*(a.s.m.)'in isimlerinin çokluğu O'nun şerefine delâlet ettiği (Yeniterzi, 1992, s.89). gibi, ümmeti için de bir övünç vesilesidir (Gül, 2008, s.49-52).

4. Edebî ve Dinî Metinlerde Esmâ-i Nebî

¹⁴ Bu konuyla ilgili bilgiler için bkz.: Mehmet Nezir GÜL. a.g.e., s. 49-52.

İslâmiyetin ilk çağlarından itibaren *Peygamber-i zî-Şân*(a.s.m.)’in isimlerini konu edinen eserler verilmeye başlanmıştır. Bu eserler ilk dönemlerde mensur eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hicrî III. asırda Arapça sîre ve şemâil kitaplarında *Hayru'l-Verâ*(a.s.m.)’in bir bölüm hâlinde yer alan isimleri hicrî IV. asırdan itibaren müstakil eserlere konu olmuştur (Budak, 2010, s.183-186). *Cemâl-i Enfes*(s.a.v.)’in bir nevi sözle çizilen fizikî ve manevî portresi demek olan hilyelerin (Atik, 2007, s. 405) önemli bir tamamlayıcısı olan Esmâ-i Nebîler daha sonraki dönemlerde manzum olarak da eserlerde işlenmiştir. Esmâ-i Nebîler yalnız edebiyatta değil “*Hilye*”lerle birlikte hat sanatında da yoğun bir şekilde kullanılmış, İslâm kültüründe asırlarca güzel sanatların bir parçası olmuştur (Yeniterzi, 1992, s.87).

Türklerin İslâmiyet’i kabulünden itibaren *Hatemü'l-Enbiyâ*(a.s.m.)’in isimlerinin Türkçe eserlere de konu olduğunu görmekteyiz. İlk Türk-İslâm âlimleri ve mutasavvıflarının dahi İslâmiyet’i neşir maksadıyla yazdıkları eserlerinde *Kenzü'l-Hidâyet*(s.a.v.)’e ayırdıkları bölümlerde Esmâ-i Nebî’ye ait önemli bilgilerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu konudaki en olgun eserlerin “*Na’r*” türüne bağlı olarak milâdî XIV. asırdan itibaren görüldüğünü belirtmemiz gerekir.

Dürr-i Yetîm(s.a.v.)’e ait olan en küçük bir ayrıntıya bile duyulan derin hürmet ve iştiağın; *Sâhib-i Şefâ’at*(s.a.v.)’in şefaatine nâil olabilmek arzusunun* ve Hz. Ali(r.a.)’den rivayet edilen bir Hadîs’in¹⁵ sâikasıyla Esmâ-i Nebî hakkında eserler kaleme alan müellifler geniş bir Esmâ-i Nebî edebiyatı oluşturmuşlardır. Bu başlık altında değerlendirilebilecek müstakil veya bir bölüm halindeki mensur ve manzum eserler bu bölümden sonra kısaca tanıtılacaktır.

İlk olarak, *Menba-ı Âb-ı Hayât*(a.s.m.)’in isimlerini mensur bir şekilde anlatan müelliflerin eserleri ele alınacaktır:

4.1. Türkçe Mensur Esmâ-i Nebîler:

4.1.1. El-Behçetü’s-Seniyye fi’l-Esmâi’n-Nebeviyye (Kavaklıoğlu, 1989, s.57): Bu eser Arapça olmasına rağmen bütün doğu medeniyetleri tarafından makbul görülmüştür. Türk müellifler de bu eserden sıklıkla faydalandıkları için eserin burada kısaca tanıtılması uygun görülmüştür.

Eser *Celâleddin ‘Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûtî (849/1445-911/1505)* (Sartain, 2002, s.94) tarafından kaleme alınmıştır. Eserde, başta “*Muhammed*” ismi olmak üzere, *Andelîb-i zî-Şân*(a.s.m.)’a ait olan 363 isim ve bunlardan hâric ayrı bir bölümde 4 künye alfabetik olarak ele alınmıştır. Süyûtî’nin bu risâlesi, mukaddimesinin mükemmelliği, isimlerin tanziminde takip edilen usul ve birçoğunun altında nassî delileri vermesiyle esmâ-ı nebî mevzuunda kaleme alınmış gerçekten nadîde ve câmi bir eser olduğu için ayrı bir öneme sahiptir (Kavaklıoğlu, 1989, s.57).

4.1.2. Esmâ’ü’n-Nebî: Saruhanlı Le’âlî Ahmed Çelebi (Defterdâr-zâde Seyyid Ahmed b. Mustafa, (ö. 971/1563-4)) tarafından yazılan eserin İstanbul Üniversitesi Hâlis Efendi bölümünde yer aldığı söylenmişse de kayıt numarası belirtilmemiştir. Kaynaklarda yalnız ismi belirtilen eser muhtemelen mensur¹⁶ olduğu için bu kısımda kısaca tanıtılmıştır.

4.1.3. Ma’âlimü'l-Yakîn Fi Siret-i Seyyidi'l- Mürselin (Tergip, 2010, s.43): Kânûnî Sultan Süleyman(1520-1566) devrinin meşhur “*Sultânü’ş-Şuarâ*”sı olan **Bâkî**(asıl adı Mahmut Abdulbâkî)’nin (Tergip, 2010, s.397-401) çeviri-te’lif eseri olan aslında siyer türünde bir eserdir.

* Bu husus Muhibbî(ö. 974/1566) mahlaslı Kânûnî Sultan Süleyman(1520-1566)’in Na’t formundaki bir gazelinde şöyle geçer:

Umaram her bir adun başka şefâ’at eyleye

Ahmed ü Mahmûd Ebu’l-Kâsım Muhammed Mustafâ (G.4/3)

¹⁵ Bahsedilen bu Hadîs için bkz.: Emine YENİTERZİ. *a.g.b.*, s. 87.; Emine YENİTERZİ. *a.g.t.*, s. 268.

¹⁶ Bursalı Mehmed Tâhir Ef., **Osmanlı Müellifleri**, (Haz.: A.Fikri Yavuz-İsmail Özen), Cilt: 1, Meral Yayınevi, İstanbul, tarihsiz, s. 384; Sadık ERDEM, “*XV. ve XVI. Yüzyılda Yaşamış Manisalı Divan Şairleri*”, **Türkbilgi / Türkoloji Araştırmaları**, Sayı: 8, Ankara, Güz 2004, s. 90-91.; (aktaran) Mustafa ÖZKAT. **Münîrî(öl. 1521?)’nin Manzum Siyer-i Nebî’si** Cilt: IV-V (İnceleme-Metin), Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011, s. 81.

Ancak bu kitapta “*Fasl-ı Evvel: Fahr-ı Âlem Aleyhi’s-selâmun Esmâ-i Şerîfeleri ve Hazret-i Fahr-i Âlemin Künyeleri Beyânındadır*” başlıklı bölümün altında 536 isim, 4 künye alfabetik sıraya göre verildikten sonra, bu isim ve künyelerden seçilen 101 tanesi de kısmen geniş, kısmen muhtasar bir şekilde izah ve şerh edilmiştir. Bu bölüm günümüzde bile anlaşılacak derecede sade bir dille oluşturulması yönüyle dikkati çeker. Eser üzerinde popüler ve akademik birçok çalışma yapılmıştır.¹⁷

4.1.4. Gül-i Sad-berg-i Evrâd Berâ-yı Tuhfe-i ‘Ubbâd (Akkuş, 1998, s.52-58): Miladî 1767 yılında yazıldığı sanılan, Esmâü’l-Hüsna ve Esmâ-i Nebî türünün içinde birlikte bulunduğu bu eser **Salâhî** mahlaslı **Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî**, (1117/1705-1197/1782) tarafından kaleme alınmıştır. *Gül-i Sad-berg*¹⁸ adından da anlaşılacağı gibi muhtevasında birçok bölüm bulunan bu eserin iki bölümü de isimlere ayrılmıştır. İçinde manzum bölümlerin de yoğun olarak bulunduğu bu eser Esmâü’l-Hüsna ve Esmâ-i Nebî’yi iki ayrı bölümde detaylı olarak izah ve şerh etmiştir. Eserin tespit edilen iki yazma nüshası bulunmaktadır: (Özkat, 2011, s.80)

Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Muzaffer Özak Bölümü, Numara: II/7, vr. 74^b-107^b

Bir diğer nüshada Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır. Ancak bu nüsha eksiktir. Kayıt bilgileri şöyledir: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü, Numara: 2365, vr. 100^a-106^b

4.1.5. Mir’âtü’l-A‘lâm ve Mişkâtü’l-Ahlâm (Fütûh-ı Salâhî) (Akkuş, 1998, s.151-154): Yine **Salâhî**’ye ait olan bu eser miladî 1773 tarihinde telif edilmiştir. Eserin hemen başında bulunan sebab-i telifle ilgili bölüme bakıldığında eserin Esmâü’l-Hüsna ve Esmâ-i Nebî türüne ait olduğu görülmektedir (Özkat, 2011, s.80). Eserin ferağ kaydında müellif eserden “Fütûh’um” şeklinde bahsettiği için eser **Fütûh-ı Salâhî** şeklinde de anılmaktadır.

“Eserde önce “*Mu‘ammâ be-nâm-ı Muḥmmed ‘Aleyhi’s-selâm*” başlığı altında, Hz. Peygamber’in isminin ebced karşılığı olan 92’ye muvafık gelen diğer isimler ve terkipler zikredilmektedir. Ayrıca esmâ-i hüsnânın başına “**abd**” kelimesi getirilerek (‘Abdu’s-Selâm, ‘Abdu’l-Mü’min, ‘Abdu’l-Müheymin... vs.) meydana gelen “**abâdile**”nin ebced değerleriyle çeşitli manalar çıkarılmaktadır. Bunlardan sonra ise ebced harflerinin ne mana ifade ettikleri anlatılıyor. (vr. 6^a)” (Akkuş, 1998, s.153)Eserin yazma nüshasının kayıt bilgileri şu şekildedir:

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY., Numara: 3983, 67 vr.

4.1.6. Ed-Dürretü’l-Esmâ’ fî Beyâni Ebhiyi’l-Esmâ’ (Şerhu Esmâi’n-Nebî): Hanîf İbrâhîm¹⁹ (b. **Mustafa**) **Efendi (ö 1189/1775)** (Akpınar, 1997, s.40) tarafından Abdü’l-mü’min Efendi’nin *Muammeyât fî Esmâi’n-Nebî ‘Aleyhi’s-Selâm* adlı eserinin şerhi olarak 1172/1758 yılında kaleme alınmıştır. Eserde Esmâü’l-Hüsna’ya muvâfık olacak şekilde 99 ismin şerh edildiği zikredilmektedir. Ancak 140 tane isim geçmektedir. Alfabetik sırayla isimlerin sıralandığı eserde Hadîs ve Kelâm ilmiyle Arap dilinin hususiyetlerine ait bilgiler de kullanılmış, eser bu yönüyle ilmi bir mahiyete bürünmüştür. Üslup ve ifadelerin ilmî bir şekilde kurulması dolayısıyla halk için yazılmadığı anlaşılır. Anlamak için geniş bir İslâmî kültüre ve Arap dili kurallarına vâkıf olmayı gerektiren eser dönemin şeyhülislamına takdim edilmiştir. Eserin²⁰ yazma nüshalarının kayıtları şöyledir:

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY., Numara: 2570

¹⁷ Yapılan çalışmalar için bkz.: Ayhan TERGİP. **a.g.t.**, s. 52-58

¹⁸ Gül-i Sad-berg için bkz.: İ. Çetin DERDİYOK. “*Gül-i Sad-Berk*”, **TDVİA**, Cilt: 14, İstanbul, 1996, s. 225-226.

¹⁹ İsim şu kaynakta “*Hafız İbrahim*” şeklinde geçmektedir: Mustafa UZUN. “*Muhammed- IV. Türk Edebiyatı*” **TDVİA**., Cilt: 30, İstanbul, 2005, 457-459.

²⁰ Bu eser ve yazma nüshaları hakkındaki bilgiler şu kaynaktan alınmıştır: Mustafa ÖZKAT **a.g.t.**, s. 82.

Millî Kütüphane, Numara: A4714/2 (Bir üsttekiyle bu nüsha 1176/1762-3 tarihli müellif hattı nüshalarıdır.)

Beyazıt Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, Numara: 3576, vr. 292^b-320^a

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Bölümü, Numara: 1304, vr. 1^b-32^b (Başlığı: *ed-Dürretü'l-Esmâ fî Esmâi'n-Nebeviyyeti'l-Esnâ* şeklindedir.)

Tire İlçe Halk Kütüphanesi, Necip Paşa Vakfı, Numara: 639/5

4.1.7. Mir'âtü's-Safâ fî Nuhbeti Esmâ'i'l- Mustafâ²¹: Müstakim-zâde Süleymân Sa'deddîn Efendi (1131/1719-1202/1788)'nin (Yılmaz, 1991, s.109) yazdığı bu eserde, Delâil-i Hayrat'ta geçen 201 isimden rivayeti kuvvetli olan 99 ismin alfabetik olarak nesir halinde şerh edildiği belirtilmiştir. Ancak izah ve şerhi yapılan isimlerden Delâil-i Hayrat'ta geçmeyenler de vardır. Yapılan açıklamaların Farsça ifadelerde süslenip teyid edildiği eser Esmâ-i Nebî türünün güzel bir örneğidir. Eserin yazma nüshalarının kayıt bilgileri şöyledir:

Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, Numara. 1426/3, vr. 25-36.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Yeniler Bölümü, Numara: 2400, vr. 136^a-140^b.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Yeniler Bölümü, Numara: 4404, vr. 16^b-21^a.

4.1.8. Vesîle-i Sa'âdet - Ta'birât-ı Hasene-i Esmâ-i İlâhiyye ve'n-Nebeviyye (Baybara, 2007, s.104-105; Uzun, 1995, s.506-509): Nerede ve ne zaman yazıldığı konusunda bilgi olmayan eser *Edirne Müftüsü Kureyşî-zâde Mehmed Fevzi Efendi (1242/1826-1318/1900)*²² tarafından kaleme alınmıştır. Eserin başında sayılan Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden sonra, *Seyyidü'l-Kevneyn*(s.a.v.)'in 57 ismi "*Hüsni Ta'birât-ı Esmâ-i Nebeviyye*" başlığı altında mensur bir şekilde anlatılmıştır. Hatimesinde Cenâb-ı Hakk'ın ve *Sâhibü'l-Bürhân*(a.s.m.)'in isim ve sıfatlarının anlatılmasının mümkün olmadığı ancak bunların hatırlatılmasının gerekli olduğunu belirtilmiştir. Eser, secili ifadeler ve ritmik öğelerle kurulmuştur. Baştan sona asonans ve aliterasyonlarla kurulmuş olan eser, bu yönüyle de dikkati çekmektedir (Karayazı, 2009, s.82).

4.1.9. Risâle fî Beyân Esmâ'ü'n-Nebî²³: Müellifi ve tarihi belli olmayan bu eserde *Bahr-ı Hidâyet*(s.a.v.)'in her biri için kısa açıklamaların yapıldığı 119 ismi yer almaktadır. Eserin yazma nüshasının bulunduğu yer ve kayıt numarası şöyledir:

Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Beşir Ağa Bölümü, Numara: 675, vr. 86^a-88^b.

4.1.10. Esmâü'l-Hüsna-i İlâhiyye ve Esmâü'n-Nebî(s.a.v.) Şerhi²⁴: Bu eserin de müellifi ve tarihi belli değildir. Eserin ilk kısmında Esmâü'l-Hüsna'nın mensur açıklaması bulunmaktadır. 8^b-26^b sayfaları arasında *Mâh-ı Münîr*(s.a.v.)'in Delâil-i Hayrat'ta geçen 196 isminin sade bir dille mensur açıklaması vardır. Her bir isim için iki-üç cümlelik açıklamaların yapıldığı eser halkın anlayacağı bir dille kaleme alınmıştır. Eserin yazma nüshasının bulunduğu yer ve kayıt numarası şöyledir:

Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü, Numara: 4683, 26 vr.

Bu eserlerden başka Emine Yeniterzi'nin makalesinde, kitabında ve doktora tezinde belirtilen (Yeniterzi, 1993, 163, 89, 268) mensur Esmâ-i Nebîler şunlardır:

²¹Eserin neşri ve eser hakkındaki bilgiler için bkz.: Ahmet YILMAZ. *a.g.m.*, İstanbul 2004, s. 161-174.

²²Neriman BAYBARA. *a.g.t.*, s. XV.; Ömer YILMAZ. *Edirne Müftüsü Mehmed Fevzi Efendi*, İlâhiyât, Ankara, 2008.

²³Nurgül KARAYAZI. *a.g.b.*, s. 20-22. (aktaran) Mustafa ÖZKAT. *a.g.t.*, s. 82.

²⁴KARAYAZI, Nurgül. *a.g.b.*, s. 18-19. (aktaran) Mustafa ÖZKAT. *a.g.t.*, s. 82.

Eş-Şeyhü'l-İmâm Ebi'l-Hasani'l-Harrâî (el-Mağribî), **Şerhü's-Sünneti'l-Aliyye fi'l-Esmâ'î'n-Nebeviyyeti'l-Mustafaviyye**, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Medîne Bölümü²⁵, Numara: 441.

Esmâü Nebînâ Muhammed, Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah Bölümü, Numara: 220, vr. 8^a-8^b. (Bu eserde 201 isim izah ve şerh edilmeden sıralanmıştır.)

Esmâü'n-Nebî, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Emanet Hazinesi Bölümü, Numara: 1108, vr. 11-12.

Esmâü Seyyidinâ ve Mevlânâ Muhammed (S.A.V.), Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Emanet Hazinesi, Numara: 1070, vr. 22^a-28^b.

En'am ve Mecmua, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Emanet Hazinesi, Numara: 418, vr. 13^a-13^b.

Sehavî Şemseddin Muhammed b. Abdu'r-Rahmân b. Muhammed, **El-Kavlü'l-Bedî fi's-Salât Ale'l-Habîbi's-Şâfi**, Süleymaniye Kütüphanesi, Fâtih Bölümü, Numara: 1118, 205+1vr. (Hz. Peygamber(s.a.v.)'in 400'den fazla ismi yer almaktadır.)

Burada kısaca tanıttığımız eserlerden başka *Güzîn-i Beşer*(s.a.v.)'i anlatan hemen her kitapta *Ahmed-i Mürsel*(s.a.v.)'in isimlerine veya isimlerinin hasiyetlerine dair yazılmış küçük hacimli bölümler bulunmaktadır. Ayrıca yazılan bütün bu eserlerin takipçisi olarak günümüze kadar birçok Esmâ-i Nebî kaleme alınmıştır. Bu sayede *Muîn-i Beşer*(s.a.v.)'in isimlerine karşı duyulan hürmet iştiyakın tezahürleri günümüz insanına da ulaşabilmiştir.²⁶

²⁵ Kitabın bulunduğu bölüm makalede "E. H. Böl.(Emanet Hazinesi Bölümü)" şeklinde yazılmıştır, bkz.: Emine YENİTERZİ. *a.g.b.*, s. 89, 6. dipnot.

²⁶ Peygamberimizin isimlerini günümüzde ve yakın tarihte ele alan Esmâ-i Nebî türünde sayılabilecek mensur eserlerden tespit edebildiklerimiz şunlardır:

ERDOĞAN, Naim. **Peygamberimizin Yüce Şahsiyeti ve Mübarek İsimlerinin İzahı**, Kahraman Yayınları, İstanbul, ty.: Basım tarihi belirtilmemiş olan eserin kaynakçasında 1972 basımlı bir eserin belirtilmesi ve yayınevinin sunuş kısmının "20.03.1974/Fatih" şeklinde tarihlenmiş olması sebebiyle eserin 1972 yılından sonra 1974 yılı civarında basıldığı söylenebilir. Eserde kısa bir girişten sonra toplu olarak sayılan 182 adet Esmâ-i Nebî, daha sonraki bölümde izah ve şerh edilmiştir.

GÜL, Mehmet Nezir. **Esmâü'n-Nebî Resulullah'ın (a.s.m.) İsimleri**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2008.: Eser Esmâ-i Nebî türünü tanıtmakla birlikte Esmâ-i Nebî'den bazı isimleri de incelediği için mensur bir Esmâ-i Nebî örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

İLHAN, Yıldırım. **Âyine-i Esmâ Muhammed Mustafâ (s.a.s)**, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2010.: Bu eserde Peygamberimiz'in Delâil-i Hayrat'ta geçen 201 ismi *Şeref-i Benî Âdem*(s.a.v.)'in hayatından getirilen örneklerle mensur olarak işlenmiştir.

ÖZÇELİK, Mustafa. **Esma-i Nebî**, Sütun Yayınları, İzmir, 2010.: *Mahbûb-ı Hakk*(a.s.m.)'in farklı kaynaklarda geçen isimlerinden seçilenler kısaca açıklanmış, ayrı bir bölümde Esmâ-i Nebî'nin geçtiği şiirlere yer verilmiştir.

ÖZE, Özkan. **Esma-i Nebî Peygamberimizin Güzel İsimleri**, Zafer Yayınları, İstanbul, 2008.: Yazar bu eserde, *Seyyidü'l-Enâm*(a.s.m.)'in Delâil-i Hayrat'ta geçen isimlerinden seçtiği 63 ismi Siyer-i Nebî'den getirdiği örneklerle açıklamıştır.

ÖZDUYGU, Handan. **Mahbub'ul Aşıkın Aşıkların Sevgilisi ve Esma-i Nebî**, Liva Yayınları, İstanbul, 2007.: Yazar, *Sâhibü'd-Dîn*(s.a.v.)'in farklı kaynaklarda geçen isimlerinden seçtiklerini farklı eserlerden de getirdiği örneklerle açıklamıştır.

Esma'un Nebî Peygamber (sav)'in Güzel İsimleri, Ensar Yayıncılık, İstanbul, 2008.: Küçük hacimli olan bu eserde *Nebiyü'l-A'lâ*(a.s.m.)'in bazı isimleri ele alınmıştır.

BUZ, Metin. **Esma- i Nebî Peygamberimizin 500 İsmi**, Elest Yayınları, İstanbul, 2010.: Kitabın isminde de belirtildiği gibi *Mübeşşir*(s.a.v.)'in 500 ismi ele alınarak bu isimlere farklı yönlerden izahlar getirilmiştir.

TATLI, Hamza. **Esmâül Hüsnâ ve Peygamber Efendimizin İsimleri**, Yasin Yayınevi, İstanbul, ty...: Cenâb-ı Hakk'ın en güzel isimlerinin yanında *Mütevekkil*(s.a.v.)'in isimlerini de ele alan eserde, bu isimlerle edilen dualar yer almaktadır.

4.2. Türkçe Manzum Esmâ-i Nebîler:

İsimleri ele aldığı için Esmâü'l-Hüsna'larla paralel gelişen bir tür olan Esmâ-i Nebî türünde müstakil manzum eserlere Esmâü'l-Hüsna'larla ilgili kaleme alınan eserler kadar sık rastlanmamaktadır. “Esmâ-yı Nebî ve şerhleri daha ziyâde mensur ve muhtelif eserlerin bir bölümü halindedir. Gördüğümüz örnekler itibariyle umumiyetle beş-on beyit içinde veya bazı divanlarda kasîdeler tarzında Hz. Peygamberin bir kısım isimleri sıralanmaktadır.” (Çelebioğlu, 1998, s.357).

Genel olarak “Na’î” türü altında incelenen bu tarz konular çok geniş çaplı çalışmalarla ancak kuşatılabilir. Esmâ-i Nebî’nin manzum örnekleri için yapılacak olan bir çalışmanın çok hacimli olması sebebiyle bu kısımda öncelikle Esmâ-i Nebî türündeki müstakil eserler tanıtılacak, ardından başlı başına Esmâ-i Nebî’yi ele alan bazı nazım şekillerinde yazılmış örnekler incelenecektir. Hemen her türlü nazım şekli içerisinde yer alan müstakil olarak hacimli bir antoloji oluşturacak Esmâ-i Nebî’yi görebileceğimiz beyit ve bentlerden de bazı örnekler sunulacaktır.

4.2.1. Esmâ-i Nebî’yi Ele Alan Müstakil Manzum Eserler:

4.2.1.1. Dürretü'l-Esmâ (Delâil-i Hayrât Şerhi): Esmâ-i Nebî türünde kaleme alınmış Türkçe eserler arasında tespit edilen en hacimli örnektir. *Hasîb-i Üsküdarî (Üsküdarî es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Hasîb Efendi, öl. 1217/1802'den sonra)* (Sarıcaoğlu, 2006, s.545-553) tarafından aruzun *mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün* kalıbıyla mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan bu eser 1032 beyittir. Hasîb-i Üsküdarî’nin *Şeyh Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî(öl. H. 870/1465-6)*’nin *Delâ’ilü'l-Hayrât ve Şevâriku'l-Envâr fî Zikri's- Salât Ale'n-Nebiyi'l-Muhtâr* adlı mensur salâvat mecmuasından seçtiği 201 ismin manzum şerhinin yapıldığı bu eserin tespit edilen tek nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi’nde bulunan matbu nüshadır. Eserin kayıt bilgileri şöyledir:

Nuruosmaniye Kütüphanesi. Numara: 4953, vr. 86^b-121^a

Eserde Esmâ-i Nebî’yi eserlerde işlemeye sevk eden saikler ve Esmâ-i Nebî’nin hasiyetleri şu şekilde anlatılır:

“Hadisinde buyurdu *Fahr-i Âlem*
O Şâh-ı Enbiyâ Zât-ı Mükerrerem
 Buyurmuşdur o *Şâh-ı Taht-ı “Levlâk”*
O Sultân-ı zemîn ü arş u eflâk
 Mahabbetle benüm hilyem görenler
 Cemâlüh şevkine cânlar verenler
 Tahiyât u selâmum eydür ekser
 Görüp hilyem iden ta’zîm her bâr
 Salâtumla ider esmâmi ta’dâd
 İder rûh-ı revânüm zikr ile şâd
 Husûsâ hilyemi ettirse tahrîr
 Yüzün görmekle levha kılta tavrîr
 Beni görmüş olur gûyâ o ümmet
 Olur ukbâda şâyân-ı şefâat
 O kim ta’dâd ide ism-i şerîfüm
 Bile cânı gibi levh-i latîfüm

OKUR, Hüseyin. *Esmâ-i Nebî Resûlullah’ın(Sallallahu Aleyhi Vesellem) İsimleri*, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2012.: Kitabın başında Esmâ-i Nebî türüyle ilgili kısa bir giriş bulunmaktadır. Daha sonraki bölümlerde *Sâhibü'l-Meş’ar(a.s.m.)*’in 68 ismi genellikle Hadîs-i Şerîfler’den yapılan alıntılarla açıklanmıştır.

BALCI, Medine. *Esmâü'n-Nebî, I-II*, Ebrar Yayınları, İstanbul, 2006.: Bu kitapta da seçilen Esmâ-i Nebî mensur olarak Anlatılmıştır.

Anı görmüş beni görmüş gibidir
 Bu tebşîri eden hakkâ **Nebî**'dir
 Ola bir hânede ol levha-i pâk
 Belâyâdan eder Hakk onu bî-bâk
 Ederse zîkr-i esmâ ile ta'zîm
 Kılarsa hilyeme beytinde tekrîm
 Birine on salât olur Hudâ'dan
 Erer feyzi **Habîb-i Kibriyâ**'dan
 Kişi mahbûbu zikrin etse iksâr
 Muhabbetle eder tahsîl-i dîdâr
 Mücerrebdir ki Esmâ-i **Resûl**'i
 Yazup olmazsa ma'nâdan zühûli
 Olur her müşkili ol şahsa âsân
 İ'ânet eyler ona **Şâh-ı Adnân**
 Teşebbüs etmesin dâmân-ı gayrı
 Hudâ feth eyler ona bâb-ı hayrı
 Eder terfîh ona emr-i ma'âşın
 Gidersin dilden efkâr u telâşın
 Olur şâyeste-i tevfiğ-i Bârî
Resûlu'llâh olur her demde yârî²⁷

Eserin ilerleyen bölümlerinde Peygamberimiz'in isimlerini niçin manzum olarak işlediğini, bu isimlerin insan için nasıl tesirlerinin olduğunu anlatan Hasib, 201 ismin de izah ve şerhini manzum olarak yapmıştır. Bu eser Klasik şiirimizin içinde Esmâ-i Nebî türünde tespit edebildiğimiz en tipik eser olma özelliğine sahiptir.

4.2.1.2. Şerh-i Esmâ-i Nebî Aleyhisselâm (Kitâb-ı Manzum Şerh-i Delâil-i Şerîf) (Karayazı, 2009, s.8; Özkat, 2011, s.79): Aruzun *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* kalıbıyla yazılan 147 beyitlik bu mesnevi **İsmâil Sâdık Kemâl b. Muhammed Vecîhî Paşa (Vecîhî Paşa-zâde Kemâl İsmâil Sâdık Paşa, öl. 1310/1892)** tarafından kaleme alınmıştır. Bu eserde de Delâilü'l-Hayrat'ta geçen 201 isim manzum olarak şerh ve izah edilmiştir. Oldukça sade bir dille yazılmış olan eserde beytin veya mısra'nın başında yer alan ism-i şerîf manzum olarak açıklanmıştır. Eserde bazı isimler şu şekilde geçer:

Cebbâr Sallallâhü Teâlâ Ümmete lütf edici düşmanı kahreleyici
 Aleyhi Vesellem Muslih-i küfr ü ma'âsî idi câhî isnâ²⁸
Şefîk Sallallâhü Aleyhi Vesellem 'Âlemin eşfakıdır merhameti bî-haddir
Mukîmüs's-Sünne Sallallâhü Aleyhi Vesellem Kâmilen emr-i İlâhîyi buyurdu icrâ²⁹

Esere ulaşılabilecek yerler şunlardır (Özkat, 2011, s.79):

Baskı: es-Seyyid İsmail Sadık Kemal, **Âsâr-ı Kemal**, Esad b. El-Hac Ali Efendiyyü'l-Karahisarî Matbaası (Matbaa-i Ebi'l-Vefâ), İstanbul H. 1284/1867, 2+81+294+115+8+4 s. (Taşbaskı).

²⁷ Hasib, **Dürretü'l-Esmâ**, Nurosmaniye Kütüphanesi, Numara: 4953, yk. 86^b-87^a. (aktaran) Emine YENİTERZİ. **a.g.t.**, s. 161-162.

²⁸ es-Seyyid İsmail Sadık Kemal. **Âsâr-ı Kemal**, İstanbul, 1284, s. 14.

²⁹ es-Seyyid İsmail Sadık Kemal. **a.g.e.**, s. 16.

Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, Numara: 455, vr. 8-20.

İSAM Kütüphanesi, Kayıt Numarası: 297.4 VEC.A 158824 NUH. s. 8-21.

4.2.2. Dîvanlarda veya Diğer Dinî Eserlerde Esmâ-i Nebî'yi Ele Alan Müstakil Şiirler:

4.2.2.1. *Bursalı Seyyid Nakib-zâde Ni'mefî Çelebi (1020/1610-1060/1650)* (Gülen, 2007, s.4-10): Dîvânında *mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün* kalıbıyla yazılmış olan 3 numaralı kasidesinde 48 beyitte *Neyyir-i Âzam*(a.s.m.)'ın toplam 99 ismi yer almaktadır. İlk 17 beyitten sonra, sayılan isimlerin hâsiyetleri belirtilmiştir. Esmâ-i Nebî'nin güzel bir örneği olan bu şiir "Kasîdeler" başlığı altına alınmasına rağmen mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Şiirin ilk 23 beyti şöyledir:

- 1 *"Be ism-i Alîm ü Allâm ü A'lem
Rahîm ü Râhim ü Rahmân ü Erham*
- 2 *Muhammed Ahmed ü Mahmûd ü Kâsım
Habîb ü Mustafâ Dâ'î vü Hâtem*
- 3 *Sirâc ü Âkib ü Mahî vü Hâşir
Müseffü'ş-Şâfi' ü Nâhî ü Âmir*
- 4 *Karîb ü Hâdî vü Mehdî vü Hâfız
İmâm ü Hâşimî Muhtâr ü Vâ'iz*
- 5 *Kureyşî vü Hicâzî vü Musaddak
Şehîd ü Şâhid ü Müzzemmil ü Hak*
- 6 *Resûl ü Mürsel ü Meşkûr ü Şâkir
Münîb ü Âdil ü Bürhân u Zâhir*
- 7 *Sabûr u Muktesid Müddessir ü Nûr
Karîb ü Müctebâ Ümmiyy ü Mezkûr*
- 8 *Münîr ü hem Nezîr ü hem Mübeşşir
Rahîm ü Kâ'im ü Tâhir ü Mutahhir*
- 9 *Nebî vü Mühtedî Yâsîn ü Tâhâ
Raûf u Murtezâ Mahbûb-ı Mevlâ*
- 10 *Halîl ü Ebtahî Fettâh ü Sâbık
Dahi hem Bâtın u Ülâ vü Nâtk*
- 11 *Reşîd ü hem Fasîh ü hem 'Alîm'dür
Azîz ü Münzir ü 'Âlim Halîm'dür*
- 12 *Hafîb ü hem Tabîb ü hem Şifâ'dur
O kim zikri dil ü cana safadur*
- 13 *Muhallil hem Muharrim'dür Safî'dür
Muallî vü Müzekkî vü Nakî'dür*
- 14 *Mütevassıt dürür bir ismi anuñ
O Sultan-ı Resul Fahr-i Cihânuñ*
- 15 *Ki bir ismi Harîs ü hem Ganî'dür
Beyân ü hem Mutî' u Medenî'dür*
- 16 *Bir ismi Evvel ü Âhîr Kerîm'dür
Dahi hem Hüccet ü Sâdık Hakîm'dür*
- 17 *Cevâd ü Hâmid ü Sâhib Mübîn'dür*

- O kim ey Nimetî Hakk'a yakındur*
- 18 *Cenâb-ı Râzık-ı perrânde vü mûr
Odur bî-şübhe rûzî-bahş-i cumhûr*
- 19 *Hudâvend-i ezel Sultân-ı bâkî
O var itdi yok iken nüh tîbâkî*
- 20 *Hayât ârende-i iklîm-i ervâh
Kadîm ü Kâdir ü Vehhâb ü Fettâh*
- 21 *İbâduñi o Sultân-ı Mükerrerem
Esirger merhamet eyler dem-â-dem*
- 22 *Kim eylerse bu esmâyı tilâvet
Nice ecr ide aña Rabb-i izzet*
- 23 *Dahi doksan dokuz haccîñ o Yezdân
Sevâbını o abde ide ihsân"³⁰ (Gülen, s.98-100)*

4.2.2.2. Risâle-i Ehâdis-i Erbaîn-i Sülâsiyye (Şengün, 2007, s.279-298): **Nazîr İbrâhim(1105/1694-1188/ 1774)** (Şengün, 2006) tarafından 1165/1751 tarihinde kaleme alınan bu eser aslında kırk hadîs türünün bir örneğidir. Eserin isminde de belirtildiği gibi üçlü bentler halinde yazılmıştır. Aruz veya hece ölçüsünün kullanılmadığı bentler kendi içinde kafiyelidir. Her bir bentin ilk mısra'ında *Nûru'l-Envâr*(a.s.m.)'in bir veya iki ismi dile getirildikten sonra ikinci mısrada salavât getirilmiş, son mısrada da *Cevâmiü'l-Kelîm*(s.a.v.)'in bir Hadîs'i zikredilmiştir. Giriş veya dua bölümü olmadığı için tam Kırk Hadîs'e muvâfık olarak toplam 40 bent yazılan eserde *Hatîbü'l-Ümem*(s.a.v.)'in 41 adet ism-i şerîfi yer almaktadır (Şengün, 2006, s.293). Eser bu yönüyle Esmâ-i Nebî özelliğine sahiptir. Eser hakkında fikir sahibi olunması için eserin ilk 6 benti aşağıda yazılmıştır:

1

*Kâle Seyyidü'l-enâm
Aleyhi's-salâtü ve's-selâm
Es-selâmu kâble'l-keâm*

2

*Kâle'l-Habîbü'l-A'lem
Aleyhi's-selâmü'l-mufahham
Efsû's-selâme teslemû*

3

*Kâle Sâhibü'l-muhâmid
Aleyhi tahîyyetü'l-Hâmid
Riyâzü'l-cenneti el-mesâcid Kâle*

4

*Sâhibü'z-zuhûr
Aleyhi salâtü'l-Ğafûr
Miftâhu's-salâti et-tuhûr*

5

*Kâle Sâhibü'd-dîn
Aleyhi salâtü'l-vâridîn
Es-salâtu imâdu'd-dîn*

6

Kâle'n-Nebiyü'l-a'lâ

³⁰ Ahmet GÜLEN, a.g.t., s. 98-100. Kaynakçada yok

Aleyhi's-salâtü'l-evlâ
El-İslâmu ya'lû ve lâ yu'lâ

4.2.2.3. Hüseyin b. Ahmed Sîrozî (öl. 1000/1591): İstanbul Arkeoloji Müzesi, Numara: 66'da kayıtlı bulunan **Câmiü'l-Envâr Alâ Tefsîri'l-İhlâs-ı Şerîfe** isimli kitabın 260^a-260^b sayfalarında bulunan eserde, *Nûr-u Akdes*(s.a.v.)'in isimleri için ayrılan bölümde 23 beyitte *Kân-ı İrfân*(a.s.m.)'in 99 ismi sayılmıştır. Bu bölümde yazılan beyitler şöyledir:³¹

“Fî-Beyân-ı Esmâ-i Hazret-i Resûlullâh ‘Aleyhi’s-Salât Ve’s-Selâm

- 1 *İmdi ey ‘uşşâk-ı Ahmed idem esmâsın beyân*
Cân kulağundan işidüñ diñleñüz bâ-gûş-ı cân
- 2 *Ki Muhammed dahi Mahmûd Ahmed-i Hâmid’dür ol*
Kâsumun hem ‘Âkıbun dir ol Huzâ-ı bî-mekân
- 3 *Hâtimün Mâhin vü Dâ’in pes Sirâcün hem Münîr*
Hem Mübeşşirün Nezîrün Münzirün uş ‘âlî-şân
- 4 *Hem Resûlün Mürselün dir ona Allah yâd ide*
Pes Nebiyyün dahi Mehdiyyün denildi ona san
- 5 *Mühtedün dir hem Halîlün hem Tabîbün Tayyibün*
Hem Safiyyün Tâ-Hâ vü Yâ-Sîn olupdur uş ‘iyân
- 6 *Mustafâ vü Murtazâ’dur dahi Muhtâr Nâsır ol*
Kâyyimün’dür Hâfızun hem Şâhidün dutma gümân
- 7 *Hem Şehîdün ‘Âdilün dir ‘Âlimün’dür hem Halîm*
Dahi Nûrun hem Mübînün didi ona yüce Hân
- 8 *Hem de Bürhân Hüccetün’dür pes Beyânun hem Mutî*
Mezkürün hem Vâ’ızun dir ol Hüve'l-Hayy câna cân
- 9 *Sâhibün hem Nâtkun’dur pes Musaddık’dur biri*
Dahi Mekkiyyün Medeniyyün didiler her zamân
- 10 *Nûrun uş dahi Nûrâniyyun’dur onun adı uş*
Ebtahiyyun Kerrûbiyyun dahi ne eydem beyân
- 11 *Hem Kureyşiiyyun ‘Arabî Hâşimiyyun hem ‘Azîz*
Pes Harîsün’dür Ra’ûfun dir ona ol Müste’ân
- 12 *Uş Rahîmün hem Cevâdun hem Ganî Fettâh ‘Âlim*
Hem Münîbün’dür Hatîbün’dür Fasîhün bi'l-lisân
- 13 *Der Reşîdün Tâhirun uş hem Mutahhar ona ad*
Pes İmâmün dahi Ümmiyyün işit ol şâd-mân
- 14 *Matavassıt Sâbıkun Hakkun durur hem Muktasîd*
Evvelün uş Âhirün der Zâhirün Bâtuñ hemân
- 15 *Şâfi’un’dur hem Şefî’un uş Mustafâ Hâdî hem*
Pes Muhallil hem Muharrem ‘Âmirün Nâhin bedân
- 16 *Hem Hakîmün hem Karîbün Şâkirun hem de Şekûr*
Hem Sabûrun’dur Rakîbün dahi Mürsel ey hân
- 17 *Dahi Müddessir buyurmuş Müctebâ’dur ol biri*

³¹ Bu kısımdaki bilgiler ve manzum metin şu kaynaktan alınmıştır: Emine YENİTERZİ. a.g.b., s. 95-96.

- Pes Mu'allâ'dur Müzekkâ uş ol esmâu'l-hasân*
- 18 *Hâk Teâlâ nice yerde adına adaş eder
Zîrâ sevmişdür Habîb'idür mukarrer bâ-gümân*
- 19 *Uşta mü'minler de onun ümmetidir bâ-safâ
Onları da andı añlañ tâm olsun bu nişân*
- 20 *Kendinin bir adı Mü'min'dir sana da öyle der
Adına adaş idüben dedi Mü'min ad u san*
- 21 *Emr eder hem kullarına verdi destûr ol Kerîm
Diyeler ad 'Abdü Rahmân 'Abdü Kadîr yok me'ân*
- 22 *Dahi gayrın ona göre pes kıyâs eyleñ onun
Koyalar evlâda ismin işbu resme usta şân*
- 23 *Sonra eydem ol Muhammed neye mazhârdur haber
Ya'nî esmâdan beyânın terk edem uş hânümân''*

4.2.2.4. Yahyâ Nazîm(öl. 1139/1727) (Şimşek, 2007, s.4): Klasik edebiyatımızda yazdığı yüzlerce na'tıyla "Na't-gû(=na't söyleyen)" lakabına bihakkın sahip olan Yahyâ Nazîm'in Divanı³² şiirlerinin niteliği bakımından olmasa da niceliği bakımından müstesnâ bir yere sahiptir. "Nasıl ki Süleyman Çelebî Mevlid'i ile Hakanî Hilyesi'yle tek olarak kalmışlarsa, o da na't söylemek hususundaki imtiyaz ve inhisarı kimseye devretmemiştir." (Şimşek, 2007, s.8): Yahyâ Nazîm'in beş ayrı divandan oluşan "Dîvân-ı Belâgat-'Unvân-ı Nazîm" isimli eserinde bulunan 20 beyitlik bir mesnevîsinde Ekremü'n-Nâs(a.s.m.)'in 99 ismi yer almaktadır (Nazîm, 1841:³³

- 1 *"Nazîm-i âcize lutf et İlâhî
Ki her bir âcizin sensin penâhı*
- 2 *Yine bir kâr-ı hayra etti niyet
Tamâmında diye bi'l-hayr-ı temmet*
- 3 *Temmenâsın tamâm ettikde hâme
Geze elden ele Yâ Rab bu nâme*
- 4 *Ola bu nâmenin mühr-i hitâmi
Resûlün zikr-i esmâ-yı 'izâmı*
- 5 *Hudâvend-i serîr-i mülk-i sermed
Muhammed Mustafâ Mahmûd u Ahmed*
- 6 *Hamîd ü Hâmid ü Kâsım u 'Âkıb
Beyân u Hüccet ü Bürhân u Sâhib*
- 7 *Sirâc oldur Münîr oldur Beşîr ol
Mübeşşir Münzir oldur hem Nezîr ol*
- 8 *Hafîl ü hem Habîb ü hem Tabîb ol
Karîb ü hem Münîb ü hem Hafîb ol*
- 9 *Safâ Tâ-Hâ vü Yâ-Sîn Murtazâ hem
Müzekkâ hem Mu'allâ Müctebâ hem*
- 10 *Nebîyy ü Mürsel ü Mehdî vü Hâşîr
Şehîd ü Şâhid ü Muhtâr u Nâsır*
- 11 *Rakîb ü Âmir ü Nâhî vü Âlim*

³² Divanın bölümleri, özellikleri ve yazma nüshaları için bkz.: Mehmet ŞİMŞEK. a.g.t., s. 9-10.

³³ Yahyâ Nazîm. Dîvân-ı Belâgat-'Unvân-ı Nazîm, İstanbul, 1257/1841, s. 37-38.

Muhallil Mâhî vü Dâ'î Muharrem

- 12 **Harîs ü 'Âdil ü Hâdî vü Hâtîm**
Cevâd u hem Ganî Fettâh u Kâ'im
- 13 **'Azîz oldur Ra'ûf oldur Rahîm ol**
Halîm oldur 'Alîm oldur Hakîm ol
- 14 **Mübîn ü Nûr İmâm Ümmî vü Hâfız**
Mutî' ü Muktesid Mezkûr u Vâ'iz
- 15 **Mütevassıt Hâk u hem Sâbık oldur**
Dahi Müzzemmil ü Müddessir oldur
- 16 **Sabûr u hem Şekûr u Şâkir oldur**
Dahi Müzzemmil u Müddessir oldur
- 17 **Reşîd ü Tâhir oldur hem Mutahhar**
Fasîh ü Nâtık oldur hem Muzaffer
- 18 **Müşeffa' Şâfi' Evvel Âhir oldur**
Odur Bâtın yine hem Zâhir oldur
- 19 **Medenî Ebtahî Mekkî'dür ol Şâh**
Fedâ cân-ı ümem yolunda her gâh
- 20 **Kureyşî hem 'Arabî Hâşimî hem**
Salât ile selâm ona dem-â-dem"

4.2.2.5. **Halîmî(öl. 1014/1605)**: Halîmî'nin hilyesinde yer alan mesnevi nazım şekliyle yazılmış 14 beyitlik bir Esmâ-i Nebî'de *Muhtass bi'l-Kur'ân*(a.s.m.)'ın 106 ismine yer verilmiştir.³⁴

"Esmâ-i Resûlu'llâh Bi'n-Nazmm Salla'llâhu 'Aleyhi ve Sellem

- 1 **Ahmed ü Mahmûd u Peygamber Muhammed Mustafâ**
Hâkk u Dâ'in Hâmid ü Mürsel Resûlün Murtażâ
- 2 **Hâtem ü Hâtîm Halîl ü Nûr u Sultân u Sirâc**
Kâşif ü Kâtî' Yefîm ü Mehdî vü Hâd u Sirâc
- 3 **Yâ-Sîn ü Tâ-Hâ Müzzemmil Mâyim ü Mü'min Takî**
Nâsır u Hüccet Beyân u Vâ'iz u Nâtık Nakî
- 4 **Evvel ü Âhir 'Azîz ü Zâhîr ü Bâtın Kerîm**
Âmir ü sâhib-Kâtib ü Muktasid Tâb u Rahîm
- 5 **Kâsım u 'Âkîb Mübeyyiz Seyyid ü Sâbık Beşîr**
Hâşir ü Müddessir ü Mekkî vü Ümmî vü Nezîr
- 6 **Şâmih ü Muhtâr ü Ahyed Hâfız u Sâdık Tabîb**
'Âdil ü Tâhir Mutahhar hem Hatîb
- 7 **Ebtahî Medenî Kureyşî Hâşimî 'Arabî Nasîh**
Hem Mübîn ü 'Alîm ü Fettâh u Bürhân u Fasîh
- 8 **Ol Karîb ile Emîn ü hem Basîr hem 'Alîm**
Bil Rakîb'i şehîr oldu Ganî nâm-ı Selîm
- 9 **Di Mutavassıt Reşîd oldu Mübârek hem Habîb**
Di Şekûr ile Muvahhid hem Müzekkir'le Mucîb

³⁴ Bu kısımdaki bilgiler ve manzum metin şu kaynaktan alınmıştır: Emine YENİTERZİ. a.g.b., s. 96-97.

- 10 *Bil Muşaffa'dur Muhallil'le Mutî' oldu Halîm
Hem Harîs ile Ra'ûf hem Sun' Kelîm*
- 11 *Müctebâ ile Muharrem'dür Mu'ahhar ol İmâm
Bil Şifâ ile Cevâd oldı HALÎMÎ Ve's-selâm*
- 12 *Rûz-ı mahşerde şefâ'at ister ise hâss u 'âm
Cân u dilden zikr ola rûz u şeb ola işbu kelâm*
- 13 *Yâ İlâhe'l-Âlemîn esmâ-i Ahmed hakkıçün
Rahmet eyle ümmetine yarınki gün*
- 14 *Cümle esmâsı ile olsun ona yüz bin selâm
Tâbi'ün u âl u ashâbı ile her subh u şâm³⁵”*

4.2.2.6. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan bir şiir mecmuasında iki beyitlik müellifi meçhul olan şiirde *Sâhibü'l-Kadem*(s.a.v.)'in Kur'ân-ı Kerîm'de geçen 23 ismi bulunmaktadır:³⁶

“Der Beyân-ı Esmâu'n-Nebî Fî'l-Kur'ân

- 1 *Nebî vü Ümmî vü Gays u Müzemmil ü Ni'met
Resûl ü Sıdk u Ra'ûf u Rahîm ü Nûr u Nezîr*
- 2 *Beşîr ü Şâhid ü Dâ'î vü Ahmed Mustafâ Mübîn³⁷
Kerîm ü Rahmet ü Hâk Müddesir Sirâc u Münîr³⁸”*

Günümüzde yaşayan birçok şair de eserlerinde Peygamberimiz'in isimlerini ele almıştır. Bu konu, araştırmanın sınırları içine doğrudan girmediği için yalnızca bir şiir örneği vermekle yetinilecektir. Dinî şiirleriyle tanınan Mustafa Necati Bursalı'nın *Şâh-ı Âl-i Şân*(a.s.m.)'in isimlerini ele aldığı şiiri şöyledir:

HAYALİMDEKİ NAKİŞ

<i>Ey Nebiyy-i Muhterem, Ey güzel Nûr, ey Kerem! Ey varlıkların Camı Ey Nebîler Sultânî!</i>	<i>Ey Muallim-i Kur'ân, Ey Hazîne-i İrfân! Ey Bânisi barışın, Ey Önderi yarışın!</i>
<i>Ey Rahmet, ey hoş Vefâ, Ey Cenâb-ı Mustafâ! Ey bitmez tükenmez Nûr, Ey âlemlere Huzûr!</i>	<i>Ey Aşkın Padişâhı, Ey sevdiren Allâh'ı! Ey Peygamber-i Zîşân, Ey Numûne-i İnsân!</i>
<i>Ey Yâr, ey Şâh-ı Levlâk, Ey Dost, ey Habîb-i Hak! Ey Güzeller Güzeli, Ey göğün Şefkat Eli!</i>	<i>Ey Son Uğurlu Nebî, Ey vefâlar Sâhibi! Ey Semâları Aşan, Ey tâ Arş'a Ulaşan!</i>
<i>Ey Hâtemü'l-Enbiyâ, Ey sonu gelmez Ziyâ!</i>	<i>Ey Tükenmez Mûcîze, Ey En Sevgili bize!</i>

Ey Yetimler Ümîdi,

Ben seninleyim şimdi. (Özçelik, 2010, s.79-80)

³⁵ 5^a, 6^b, 7^a, 8^b, 10^b, 12^b, 13^b'de vezin bozuktur.

³⁶ Şiir hakkındaki bilgi ve şiir metni şu kaynaktan alınmıştır: Emine YENİTERZİ. *a.g.b.*, s. 93-94.

³⁷ Bu mısradaki vezin bozuktur.

³⁸ **Mecmua**, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y., Numara: 3742, yk. 9^b.(aktaran) Emine YENİTERZİ. *a.g.b.*, s. 93.

4.2.3. Çeşitli Nazım Şekilleri İçinde Bulunan, Esmâ-i Nebî Türündeki Beyit veya Bentler:

Deryâ-yı Sehâ(a.s.m.)'nin sayısı binleri bulan isimleri veya sıfatları kültür ve edebiyatımızın temel malzemelerinden birini teşkil eder. Dinî kültürle iç içe olan Klasik edebiyatımızda tasavvuf ve edebiyat mükemmel bir şekilde mezcedilmiştir. Bu imtizâcın sonucunda ortaya çıkan Klasik şiirde hemen her sevgili motifinin arkasına gizlenmiş İlâhî bir mahbûbu görmek mümkündür. Hâl böyle olunca beyitlerin arka planında Esmâü'l-Hüsna'yla Cenâb-ı Hakk'ın ve ism-i şerîfleriyle *Mahbûb-u Kulûb*(a.s.m.)'un umumiyetle bulunduğu tespiti yapılabılır.

Her türlü nazım şekli ve türü içinde sıklıkla karşılaşılan Esmâ-i Nebî'lerin bir makale içinde kuşatılması mümkün değildir. Bu yazıda ancak inhisar edebildiğimiz bu mesele hakkında yapılacak çalışmanın Halk Edebiyatı örneklerini de içine alacak şekilde yapıldığında sayfalar hatta ciltler dolduracağı muhakkaktır. Bu yüzden Esmâ-i Nebî'nin geçtiği, çok sık karşılaşılmayan bazı türlerin ardından Klasik şiirimizin temelini teşkil eden nazım şekillerindeki Esmâ-i Nebî'ler, edebiyatımızın herkesçe kabul edilen büyük şairlerinden getireceğimiz örneklerle tespit edilecektir:

İsimlerin en çok geçtiği türlerin başında **muammâlar** gelir. Gizli ve güç anlaşılır söz anlamına gelen (Elbir, 2009, s.82) muammâlarda sorulan şey genellikle isimlerdir. Bu türde en çok kullanılan isimler de başta Esmâü'l-Hüsna'dır. Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden sonra en sık işlenen isimler *Kenz-i Mutalsam*(a.s.m.)'in isimleridir. Muamma yazan hemen her şairin *Miftâh-ı Kenz*(s.a.v.)'in ismi üzerine kurduğu muammaları bulunmaktadır. Bazı şairler de Esmâü'l-Hüsna veya Esmâ-i Nebî muammalarından oluşan "*Muammeyât*"lar oluşturmuşlardır. Bu konuda yazılmış *Nazîr İbrâhim*'in **Muammeyât-ı Manzûme**³⁹ (Şengün, isimli eserini ve Ali Fuat Bilkan'ın **Türk Edebiyatında Muamma** (Bilkan, 2000, s.181) isimli eserinde verdiği üç eserin isimlerini sayabiliriz:

Tıflî, Mu'ammeyât fî Esmâ-i Enbiyâ, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa Bölümü, Numara: 610/9.

Vahhâbî, Mu'ammeyât fî Esmâü'n-Nebî, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa Bölümü, Numara: 610/8.

Vahhâbî, Mu'ammeyât fî Esmâ-i Enbiyâ, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa Bölümü, Numara: 610/10

Muammalardan başka **fa'lnâme** türündeki eserlerde de Peygamberimiz'in isimlerinin işlendiğini görmekteyiz. *Fe'lü'n-Nebî* (Fâl-i Nebî) veya *Fe'lü Esmâ'i'n-Nebî* (Fâl-i Esmâ-i Nebî) adlarıyla anılan eserlerde peygamberlerin isimlerine ve mucizelerine dayalı çeşitli fallar yer almaktadır. Millet Kütüphanesi Şer'iyye Bölümü Numara: 569 ve 549'da bulunan iki yazma nüshada bu türün örnekleri görülmektedir (Uzun, 1995, s.143-144).

Mesnevî nazım şekliyle yazılan metinlerde bir vesileyle Esmâü'l-Hüsna ve Esmâ-i Nebî'nin sıralandığını görmekteyiz. **Süleyman Çelebi(öl. 825/1422)**'nin, yazıldığı günden itibaren asırlarca dillerden düşmemiş, hemen her türlü vesileyle okunan, Türk dilinin müstesna âbidelerinden biri olan **Mevlîd-i Şerîf**'inde de Esmâ-i Nebî şu dizelerde sayılmıştır:

*O sözü şîrin O cismi arı
Enbiânın evliyânın Serveri*

*O Sirâc u O Beşîr ü O Nezîr
O İmâm u O Hümân u o Münîr*

O Kerîm ü O Kelîm ü O Halîm

³⁹ Necdet ŞENGÜN. a.g.t., s. 46.

O Şefî' ü O Mutî' u O Selîm

*O Melîhu'l-Vech O Kalb-i Safâ
Murtazâ vü Müctebâ vü Mustafâ*

*Âmir ü Nâhî Karîb ü hem Mücîb
Hâfız u Vâiz Şekûr u hem Karîb*

*Hâdî vü Mehdî ü Muhtâr u Halîl
O'dur O ki sevdi yarattı Celîl*

*O Hasîb ü O Nesîb ü O Habîb
O Münîb ü [O] Hatîb ü O Tabîb*

*O'dur O Tâhâ vü Yâsîn ü Emîn
O'dur O hem Rahmeten li'l-âlemîn*

*Hem Muhammed dahi Mahmûd O'dur O
Cümle mahlûk içre Maksûd O'dur O⁴⁰*

Süleyman Çelebi

Kaside, gazel gibi yaygın kullanılan nazım şekillerinde *Meh-i Bürç-i Risâlet*(s.a.v.)'in isimlerine sıkça rastlanmaktadır. Özellikle Na't formunda yazılmış olan kasidelerde şairlerin *Timsâl-i Muhabbet*(s.a.v.)'e karşı olan en samimî hitapları göze çarpmaktadır:

*Senünle buldu safâ Ka'be Yâ Nebiyyallâh
Senünçün etdi bu halkı Mühyemin-i Müte'âl*

Necâtî Beg⁴¹

*Eyâ Güzîn-i beşer sen Habîb ü ben 'acemî
Ve yâ Emîn-i zemân sen fasîh ü bendeñ lâl*

Necâtî Beg⁴²

Sâhibü'l-Mi'râc(a.s.m.) için yazdığı 30 beyitlik na'tında *Ahmed Paşa(öl. 902/1497)* çok geniş anlam çağrışımları sağlayan ifadelerle⁴³ beytinde şöyle seslenmektedir:

*Kevneynin Evveli sakaleynin Muallimi
Sultân-ı şer' ü Hâcib-i der-gâh-ı kibriyâ*

Ahmed Paşa⁴⁴

Meşhur Su Kasîdesi'nde *Fuzûlî(öl. 963/1556)*, *Seyyid-i Ebtahî*(s.a.v.)'ye olan hürmet ve iştîyâkını şu beyitte dile getirir:

*Yâ Habîballâh Yâ Hayre'l-beşer müştâkunam
Eyle kim leb-teşneler yanıp diler hemvâre su*

Fuzûlî⁴⁵

Hayâlî Bey(öl. 964/1556-57)'in na'tında da Esmâ-i Nebî'ye rastlamaktayız:

İki ruhsâr arasında bînîñi sanur gören
İki bahş etmiş mehi engüşt-ü Hayru'l-Mürselîn

Hayâlî Bey⁴⁶

Hüsrevâ erbâb-ı nazma ihtirâm et ihtirâm
Çün severdi bunları Mahbûb-ı Rabbi'l-Âlemîn

Hayâlî Bey⁴⁷

⁴⁰ Süleyman Çelebi. *Mevlid (Vesiletü'n-Necât)*, 188-196, s. 61.

⁴¹ Necâtî Beg Divanı, K. Na't-i Resûl/9, s. 17.

⁴² Necâtî Beg Divanı, K. Na't-i Resûl/37, s. 19.

⁴³ Ahmed Paşa Dîvânı'nda *Kâidü'l-Hayr*(a.s.m.) için kullanılan diğer isim ve sıfatlar için bkz.: Harun TOLASA. *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara, 2001, s. 42-45.

⁴⁴ Ahmed Paşa Dîvânı, K.3/7, s. 31.

⁴⁵ Fuzûlî Divânı, K.3/26, s. 32.

⁴⁶ Hayâlî Bey Dîvânı, K.23/13, s. 66.

⁴⁷ Hayâlî Bey Dîvânı, K.23/31, s. 67.

Taşlıcalı Yahyâ Bey(öl. 1582)'in divanında yer alan ilk kasidesinde de *Âfitâb-ı Evc-i Dîn*(s.a.v.)'in isim ve sıfatlarından bazılarını görmekteyiz:

**Sultân-ı ümem Bahr-i Kerem Mefhar-i 'Âlem
Sâlâr-ı 'Acem Şâh-ı Semerkan ü Buhârâ**

**Vâlâ-güher ü Pâk-nazar Zât-ı Mutahhar
Deryâ-yı sehâ Kân-ı 'atâ-âver-i dünyâ**

**Mahbûb-ı Hüdâ olmuş iken devr-i ezelden
Olmamış iken kudret eli Âdeme bennâ**

Evsâf-ı bedî'ün gele mi hadd-i beyâna

Tâ-Hâ ile Hâ-Mîm durur sana müsemmâ

Taşlıcalı Yahyâ Bey⁴⁸

Edebiyatımızda çiçek deyince akla ilk gelen “gül” olmuştur. Gül, diğer bütün çiçekleri gölgesinde bırakan bir saltanata sahiptir. Bunun sebebi gülün dinî-tasavvufî boyutta birçok hususiyetinin bulunmasıdır⁴⁹. Gülün yaptığı en büyük çağrışım ise şüphesiz *Ahmed-i Mahmûd Muhammed Mustafâ*(s.a.v.) olmuştur. Gül, bu anlamda o derecede kullanılmıştır ki, artık gül, *Şems-i Sübhân*(a.s.m.) için bir istiare olmuştur (Atik, 1996, s. 417). Gül kelimesinden türetilmiş isimler (Gül, 2008, s.82) asırlardır insan ismi olarak kullanıldığı gibi, Peygamberimiz'e işaret eden terkipler (Ayvazoğlu, 1995, s.113) de oluşturmuştur. Gül, redif olarak da birçok şiirde yer almıştır⁵⁰. Gül redifli şiirlerin en meşhurlarından biri olan Necâtî Bey'in “*Gül Kasidesi*”nde gülün *Gül-i Gülzâr-ı Nübüvvet*(s.a.v.)'e olan işaretini şu şekilde dile getirilir⁵¹:

Yılda bir kere menâr-ı şâhdan dîdâr gül

Gösterür nite ki nûr-ı Ahmed-i Muhtâr gül

Necâtî Beg⁵²

Bahtî mahlasını kullanan **Sultan I. Ahmed(1603-1617)** de gülün *Gonca-i Nûr*(a.s.m.)'a olan bağlantısını hayalde canlandırarak şekilde, şu kit'ada Esmâ-i Nebî'yi dile getirmiştir:

Nola tâcım gibi başımda götürsem dâim

Kadem-i pâkini ol Hazret-i Şâh-ı Rüsûlün

Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sâhibidür

Bahtiyâ durma yüzün sür kademe o Gülün

Bahtî (Ayvazoğlu, 1995,

s.113)

Son olarak bazı şairlerimizin yoğun olarak Esmâ-i Nebî'ye yer verdikleri şiirlerinden bazı bölümleri aşağıda zikredelim:

Mülk-i dünyâ pâdişâhı âhîret Sultânısın

On sekiz bin âlemin bir Şâh-ı âlî-şânısın

Ümmetün aybına Hakk'un nokta-i gufrânısın

Başına dermânı yok bî-çâreler Lokmânısın

Mihr-i devlet âsumânısın şefâ'at kânısın

Elvedâ u elvedâ u elvedâ u elvedâ

Taşlıcalı Yahyâ Bey⁵³

Habîbün Kâbe Kavseyni rümûzın sofî benden sor

Muhammed âlinün mâhiyyetin Veys-i Karen'den sor

Hayâlî Bey⁵⁴

⁴⁸ Taşlıcalı Yahyâ Bey Dîvânı, K.1/38,39,49,65.

⁴⁹ Gülün hususiyetleri için bkz.: Beşir AYVAZOĞLU. “*Türk Edebiyatında Gül'ün Yeri ve Hz. Peygamber ile İlgisi*”, Ankara, 1995, s. 111.

⁵⁰ Abdulmuttalip İPEK. **Klasik Türk Şiirinde Gül Redifli Kasideler**, Elazığ, 2008.

⁵¹ Necâtî Beg Divanı'nda Peygamberimiz için geçen diğer isim ve sıfatlar için bkz.: Mehmed ÇAVUŞOĞLU. *Necâtî Bey Dîvânı'nın Tahlili*, İstanbul, 1971, s. 37-38.

⁵² Necâtî Beg Divanı, K.15/1, s. 60.

⁵³ Taşlıcalı Yahyâ Bey Dîvânı, M.15/IV, s. 184.

<i>Nûr-ı 'âlemsin bugün hem dahi Mahbûb-ı Hüdâ</i> <i>Eyleme 'âşıkların bir lahza kapından cüdâ</i>	Muhibbî ⁵⁵
<i>Muhammed ismi oldu ism-i a'zâm</i> <i>Müsemması heme esmâya akdem</i>	
<i>Muhammed mazhar-ı zât-ı İlâhî</i> <i>Muhammed cümle esmânun penâhı</i>	
<i>Muhammed menba'-ı deryâ-yı esmâ</i> <i>Muhammed gevher-i ummân-ı illâ</i>	
<i>Muhammed muhlis-i cân-ı muvahhid</i> <i>Muhammed hâlis imân-ı muvahhid</i> ⁵⁶	
<i>Muhammed olmasa tevhîd olmaz</i> <i>Muhammedsüz ahad temcîd olmaz</i>	Esrâr Dede ⁵⁷

5. Sonuç

İslâmiyette gereken sağlam itikâd için, Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı en üstün kul olan *Seyyidü'l-Kevneyn*(s.a.v.)'e iktidâ etmek ve O'nu sevmek gerekir. Dünya ve âhret saadetinin buna bağlı olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de âyetlerle⁵⁸ tespit edilmiştir. Bu durumun bilincinde olan Müslümanlar da *Resûl-i Müctebâ*(a.s.m.)'a olan muhabbet ve bağlılıklarını her vesileyle dile getirmişlerdir. Bunun en belirgin tezâhürleri de edebiyatımızda başlı başına inceleme konusu olan "Nâ't"lar başta olmak üzere bütün yazılı metinlerde kendini göstermektedir.

Üzerinde çok fazla çalışmanın yapılmadığı (Arslan, 2014, s.50) Esmâ-i Nebî ile ilgili bu yazıda sadece belli yönleriyle ele alabildiğimiz konuyu daha iyi kuşatabilmek için, meselenin diğer bütün İslâm medeniyetlerinin eserleri ve Türk dilinin manzum, mensur bütün örneklerini de kapsayacak şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda yazılmış müstakil manzum ve mensur eserlerin neşri ve *Fahr-i Âdem*(s.a.v.)'in bütün isimlerinin içinde geçtiği metinlerle yapılacak ansiklopedik bir sözlüğün hazırlanması konunun daha net bir şekilde aydınlatılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AĞIRMAN, Cemal. "Ad Koyma ve Hz. Peygamberin İsimlere Karşı Tutumu", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, Sivas 1998, s. 123-143.
- AHMED MİDHAT EFENDİ, "Hz. Peygamberin Tevrat'ta Müjdelmesi", Sadeleştiren: Süleyman Turan, **Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 2, Haziran 2005, s. 163-189.
- AHMED PAŞA DİVÂNİ, Haz. Ali Nihat Tarlan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992.

⁵⁴ Hayâlî Bey Dîvânı, G.25/1, s. 134.

⁵⁵ Muhibbî Dîvânı, G.4/1, s. 41.

⁵⁶ Bu mısra, **Esrar Dede Divanı**, Haz. Tahir Üzgör, Basılmamış Nüsha, ty, y.y., s. 534. künyeli kaynakta şu şekilde geçmektedir:

Muhammed hâlis-i imân-ı vâhid

⁵⁷ Mes.1/10-14: Osman HORATA. **Esrar Dede Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Dîvânı**, Ankara, 1998, s. 649

⁵⁸ "(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir. De ki: Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez." Âl-i İmrân, 31-32.

- AKKUŞ, Mehmet. **Abdullah Salâddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri**, MEB Yayınları, Ankara 1998.
- AKPINAR, Cemil, “*Hanîf İbrâhim Efendi*”, **TDVİA**, Cilt: 16, İstanbul, 1997, s. 40.
- ARSLAN, Harun. Türk Edebiyatında “*Esmâ-yı Nebî*” ve *Celâlzâde Mustafa'nın Tercüme-i Meâ'ricü'n-Nübüvve'si*”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 31, Yıl: 2014.
- ATİK, Hikmet. “*Fuzûlî'de Hz. Peygamber (S.A.V.) Sevgisi*”, **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: II, Şanlıurfa 1996, s. 417-424.
- ATİK, Hikmet. “Hilyelere Göre Hz. Peygamber'in İnsanlara Davranışı”, **I. Kutlu Doğum Sempozyumu “Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi**”, Şanlıurfa 21-22 Nisan 2007, s. 397-405
- AYVAZOĞLU, Beşir. “*Türk Edebiyatında Gül'ün Yeri ve Hz. Peygamber ile İlgisi*”, **H. Muhammed ve Gençlik** [Kutlu Doğum Haftası: 1992], 1995, s. 111-116
- BALCI, Medine. **Esmâü'n-Nebî, I-II**, Ebrar Yayınları, İstanbul, 2006.
- BAYBARA, Neriman. **Kureyşî-Zâde Mehmed Fevzi Efendi, Hayatı ve Eserleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- BİLKAN, Ali Fuat. **Türk Edebiyatında Mu'ammâ**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, 181 s.
- BUDAK, Ali. **İsim ve Sıfatları ile Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem Esmâ-i Nebî ve Evsâf-ı Muhammediye-**, Işık Yayınları, İzmir, 2010.
- BUZ, Metin. **Esmâ- i Nebi Peygamberimizin 500 İsmi**, Elest Yayınları, İstanbul, 2010.
- CERTEL, Hüseyin. “*Dinî İletişim ve Liderlik Açısından Hz Peygamberin Sıfatları*”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi VII. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)**, Isparta 19 Nisan 2004, s. 245-257.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed. Necâtî Bey Dîvânı'nın Tahlili, MEB Yayınları, İstanbul, 1971, s. 37-38.
- ÇELEBİ, İlyas. “*Klasik Bir Kelâm Problemi Olarak İsim-Müsemma Meselesi*”, **İLAM Araştırma Dergisi**, C. III, Sayı:1 (Ocak-Haziran 1998), İstanbul, s. 103-116.
- ÇELEBİOĞLU, Amil. “*Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler*”, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yayınları, İstanbul, 1998, s. 349-365.
- ÇELİK, Celalettin. **İsim Kültürü ve Din**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005.
- ÇELİK, Celalettin. “*Kültürel Sembol Sistemi Olarak İsimler: İsim Sosyolojisine Giriş*”, **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2006, s. 39-61.
- DERDİYOK, İ. Çetin. “*Gül-i Sad-Berk*”, **TDVİA**, Cilt: 14, İstanbul, 1996, s. 225-226.
- DÜZGÜN, Şaban Ali. “İsimlerden Kelimelere: Adem'den İbrahim'e İnsan Zihninin Tekâmülü”, **Kelam Araştırmaları**, Cilt: 9, Sayı: I, Yıl: 2006, s. 1-6.
- ELBİR, Bilal (2009). “*Türk Edebiyatında Mu'ammâ ve Surûrî'nin Bir Mu'ammâ Şerhi*” **TURKISH STUDIES- International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-**, ISSN: 1308-2140, (Şerh), Volume: 4/6, Fall 2009, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.874>, p. 82-94.
- ERDOĞAN, Naim. **Peygamberimizin Yüce Şahsiyeti ve Mübarek İsimlerinin İzahı**, Kahraman Yayınları, İstanbul, ty..
- Esmâ'ün Nebi Peygamber (sav)'in Güzel İsimleri**, Ensar Yayıncılık, İstanbul, 2008.

- ESRAR DEDE DİVANI, Haz. Tahir Üzgör, Basılmamış Nüsha, ty, y.y. (İSAM Kütüphanesi, T811.218, ESR.E, 181994, 3. Kat/ 1. Raf)
- FUZÛLÎ DİVÂNİ, Haz. Kenan Akyüz, Süheyl Berken, Sedit Yüksel, Müjgan Cunbur, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.
- GÜL, Mehmet Nezir. **Esmâü'n-Nebî Resulullah'ın (a.s.m.) İsimleri**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2008.
- HAYÂLÎ BEY DİVÂNİ, Haz. Ali Nihat Tarlan, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1945.
- HORATA, Osman. **Esrar Dede Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Dîvânı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 649
- İLHAN, Yıldırım. **Âyine-i Esmâ Muhammed Mustafâ (s.a.s)**, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- İMAM MÜSLİM. **Sahîh-i Müslim Terceme ve Şerhi**, Mütercim: Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1983.
- İPEK, Abdulluttalip. **Klasik Türk Şiirinde Gül Redifli Kasideler**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2008.
- KARAYAZI, Nurgül. “*Klâsik Türk Edebiyatında Bir Tür Olarak Esmâ-i Nebî*”, **Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed (Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar)** Uluslararası Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sakarya, 7-8 Mart 2009 (Yayımlanmamış Bildiri).
- KARDAŞ, Sedat (2013). “*Edebî Tür ve Tarz Açısından Tevbe-nâmeler ve Lebîb Divanı'nda Yer Alan Tevbe-nâme Örneği Üzerine Değerlendirmeler*”, **TURKISH STUDIES International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-**, ISSN Number: 1308-2140, (Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı), Volume: 8/13, Fall 2013, www.turkishstudies.net, Doi Number :http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5479, p. 1175-1187.
- KAVAKLIOĞLU, Mahmut. **Süyûfî'nin el-Behcetü's-Seniyye fi'l-Esmâi'n-Nebeviyye Adlı Eseri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989, 82+135 s.
- KÖKTÜRK, Şahin (2014). “*Şefaât-name ve Pir Muhammed'in Şefaâtnamesi*”, **TURKISH STUDIES International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-**, ISSN Number: 1308-2140, (İsmail Yıldırım Armağanı), Volume: 9/6, Spring 2014, www.turkishstudies.net, Doi Number : http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7099, p. 761-771.
- LEVEND, Ağâh Sırrı. “*Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1972**, Sayı: 371, Ankara, 1973, s. 35-80.
- MUHİBBÎ DİVÂNİ -İzahlı Metin- Kanuni Sultan Süleyman, Haz. Coşkun Ak, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- NECÂTÎ BEG DİVANI, Haz. Ali Nihat Tarlan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963.
- OKUR, Hüseyin. **Esmâ-i Nebî Resûlullah'ın(Sallallahu Aleyhi Vesellem) İsimleri**, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2012.
- ÖZÇELİK, Mustafa. **Esmâ-i Nebî**, Sütun Yayınları, İzmir, 2010.
- ÖZDUYGU, Handan. **Mahbub'ul Aşıkîn Aşıkların Sevgilisi ve Esmâ-i Nebî**, Liva Yayınları, İstanbul, 2007.
- ÖZE, Özkan. **Esmâ-i Nebî Peygamberimizin Güzel İsimleri**, Zafer Yayınları, İstanbul, 2008.

- ÖZKAT, Mustafa. **Münîrî(öl. 1521?)’nin Manzum Siyer-i Nebî’si Cilt: IV–V (İnceleme-Metin)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011.
- SARICAOĞLU, Fikret. “*Üsküdarî Seyyid Hasib ve Vefeyât’ında Üsküdar İle İlgili Bilgiler*”, **Üsküdar Sempozyumu IV**, 3-5 Kasım 2006, s. 545-553. (<http://www.uskudar-bld.gov.tr/portal/doc/sempozyum/sempozyum4/T62.pdf>) Erişim Tarihi: 20.04.2012)
- SARTAIN, Elisabeth. **Celâleddin Suyûtî, Hayatı ve Eserleri**, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2002, 94 s.
- SÜLEYMAN ÇELEBİ. **Mevlid (Vesiletü’n-Necât)**, Haz. Prof. Dr. Necla Pekolcay, 5. Baskı, TDV Yayınları, Ankara, 2010.
- ŞENER, Halil İbrahim, **Türk Edebiyatında Manzum Esmâ-i Hüsnâlar**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1985.
- ŞENGÜN, Necdet. “*Nazîr İbrâhîm-i Gülşenî ve Farklı Bir Kırk Hadîs Denemesi (Risâle-i Ehâdis-i Erbaîn-i Sülâsiyye)*”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: XI, Sayı: 1, Sivas, 2007, s. 279-298.
- ŞENGÜN, Necdet. **Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtavâ-Tahlîl)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006.
- ŞİMŞEK, Mehmet. **Yahyâ Nazîm Dîvânı (III. Dîvân) (İnceleme-Metin)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007.
- TAŞLICALI YAHYÂ BEY DÎVÂNİ, Haz. Mehmed Çavuşoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997.
- TATLI, Hamza. **Esmâül Hüsnâ ve Peygamber Efendimizin İsimleri**, Yasin Yayınevi, İstanbul, 2009.
- TERGİP, Ayhan. **Bâkî’nin Meâlimü’l-Yakîn Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi (Metin-Sözlük)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.
- TOLASA, Harun. **Ahmet Paşa’nın Şiir Dünyası**, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001, s. 42-45.
- TUNÇBİLEK, H. Hüseyin. “*İlahi Sıfatların İsbatı Sayısı Kısımları ve İsim-Sıfat İlişkisi*”, **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Yıl: 11, Sayı: 15, Ocak-Haziran 2006, s. 5-28
- ULUDAĞ, Süleyman. “*Delâilü’l-Hayrât*”, **TDVİA**, Cilt: 9, İstanbul, 1994, s. 113-114.
- UZUN, Mustafa. “*Falnâme*”, **TDVİA**, Cilt: 12, İstanbul, 1995, s. 143-144.
- UZUN, Mustafa. “*Fevzi Efendi, Edirne Müftüsü*”, **TDVİA**, Cilt: 12, İstanbul, 1995, s. 506-509.
- UZUN, Mustafa. “*Muhammed- IV. Türk Edebiyatı*” **TDVİA**,. Cilt: 30, İstanbul, 2005, s. 457-459.
- YEKBAŞ, Hakan. “*Mehmed Fevzî Efendi’nin Mevlit Okumanın ve Dinlemenin Câiz Olduğuna Dair Risalesi*”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: XIV, Sayı: 1, Yıl: 2010, s. 371-398.
- YENİTERZİ, Emine. “*Dîvan Şiirinde Hz. Peygamber’in İsim ve Sıfatları -Esmâ-i Nebî-*”, **TDV Kutlu Doğum Haftası II: Dinî Edebiyatın Dünü Bugünü Paneli (1-7 Ekim 1990) (Tebliğler) II**, Ankara, 1992, s. 87-100.
- YENİTERZİ, Emine. **Dîvan Şiirinde Na‘t**, TDV Yayınları, Ankara, 1993.

YENİTERZİ, Emine. **Divan Şiirinde Na't 1-2**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1989.

YILDIRIM, Suat. **Kur'an'da Ulûhiyet**, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1987.

YILMAZ, Ahmet. “*Türk Edebiyatında ‘Esmâ-i Nebeviyye-i Şerife’yi Tadât Geleneği ve Müstakimzâde’nin Mir’atü’s-Safâ İsimli Risalesi*”, **İSTEM**, Yıl:2, Sayı: 4, 2004, s. 161-174.

YILMAZ, Ahmet. **Müstakim-zâde Süleyman Sâdeddin, Hayatı, Eserleri ve “Mecelletü’n-Nisâbı”**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991.

YILMAZ, Ömer. **Edirne Müftüsü Mehmed Fevzî Efendi**, İlâhiyât, Ankara, 2008.

YURDAGÜR, Metin. “*Esmâü’l Hüsna ve Bu İsimlerin İnsan Açısından Önemi*”, **Diyanet Dergisi**, C. XX, Sayı: 3 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1984), s. 43-50.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

BELENKUYU, B., Edebiyatımızda Esmâ-i Nebî-Peygamberimiz (s.a.v.)'in İsimleri- ve Esmâ-i Nebî Metinleri, **Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 10/4 Winter 2015, p. 167-196, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7816>, ANKARA-TURKEY